

Spedizione in abbonamento postale
Poština plačana v gotovini

pla- ninski VESTNIK

LETO 1942-XX

ŠTEV. 3-4-5

PLANINSKI VESTNIK, LJUBLJANA

Izdaja in zalaga: SLOVENSKO PLANINSKO DRUŠTVO - OSREDNJE DRUŠTVO, LJUBLJANA

»PLANINSKI VESTNIK« izhaja 12 krat na leto in stane v tuzemstvu za vse leto 20 lir, za inozemstvo 32 lir. Naroča, plačuje, reklamira, inserira se pri upravi: Osrednje Slovensko planinsko društvo v Ljubljani.

Uredništvo: Glavni in odgovorni urednik dr. Arnošt Brilej v Ljubljani, Dalmatinova 1/II.; njemu se pošiljajo rokopisi, poročila, sploh spisi za tisk besedila. — Za vsebinsko odgovornost avtorji; njim se pridržava pravica ponatisa.

Izdajatelj in uprava: Slovensko planinsko društvo - Osrednje društvo, Ljubljana. — V področje uprave spadajo vse gmotne zadeve (naročnina, honorarji, oglasi, računi), razvid naslovov, reklamacije.

Tiska Ljudska tiskarna v Ljubljani (njen predstavnik Jože Kramarič).

Vsebina 3., 4. in 5. štev.: Jos. Wester: Vrhniški Lintvern nekdanj in sedaj (str. 33). — Likovič Joža: Jezerska okenca se odpirajo... (str. 41). — Tomažič Ježe: Nekaj o Ribniški dolini, njenih ljudeh in gorah (str. 45). — Pavel Kunaver: Gore in zvezde (str. 51). — Obzor in društvene vesti: Ivan Bučer: Koča na Robu (založba Viharnik) (str. 55); — Piero Ghiglione: Moji vzponi v petih celinah (str. 57); — Dr. Josip Tomišek, sedemdesetletnik (str. 59); — † Dr. Alojzij Merhar (str. 59); — † Anton Šušteršič (str. 59); — Der Bergsteiger (str. 60); — Le vie d'Italia (str. 60).

KNJIGOTISK
BAKROTISK
KAMENOTISK
OFFSETTISK
KLIŠARNA

LJUDSKA TISKARNA LJUBLJANA, KOPITARJEVA ULICA 6

TOČNA POSTREŽBA
UMERJENE CENE

dobavlja v okusni opremi knjige, brošure, cenike, jedilne liste, etikete, razglednice, dopisnice, diplome, letake, plakate, tiskovine za tujsko propagando, za poslovno reklamo, za urade, trgovino in obrt ter vse druge tiskovine, eno- in večbarvne. — Izdeluje tudi vse za ilustriranje tiskovin potrebne osnutke, risbe, predloge, kakor tudi raznovrstne klišeje

PIVO LEŽAK IN BOK

PIVOVARNE

»UNION«

V LJUBLJANI

SE NAJTOPLEJE PRIPOROČA!

LIEKARNA DR. ST. KMET

LJUBLJANA, TYRŠEVA CESTA ŠTEV. 43 (SV. KRIŠTOF), TELEFON 31-41

Najmoderneje urejena lekarna, kemično-medicinski ter farmacevtski laboratorij. Vedno na zalogi domača in tuja zdravilna sredstva, mineralne vode, obvezila, kirurški predmeti ter zdravila za živino.

Priporočamo svoje domače specialitete: Prvovrstni malinovec ● Dr. Kmeta mazilo in olje za sončenje ● »Ranocel« domača mast za celjenje vsakovrstnih ran in poškodb naj bo v oprtniku vsakega turista in smučarja ● »Fortin« železno vino s kino kot krepčilo za rekonvalescente in slabokrvne ● »Analgesin« oblatki proti glavobolu, zobobolu, mrzlici, gripi, revmatizmu itd. ● »Rheumalysin« mast proti revmatičnemu in živčnemu obolenju, išiasu in protinu.

IZDAJA ZDRAVILA ZA VSE BOLNIŠKE BLAGAJNE!

M E S T N A HRANILNICA LJUBLJANSKA

izplačuje »A vista vloge« vsak čas,
»navadne« in »vezane« po uredbi

PUPILARNO VARNA!

Sodno depozitni oddelek, hranilniki, tekoči računi. Za vse vloge in obveze hranilnice jamči

Mestna občina Ljubljanska

VLOGE na knjižice in tekoče račune sprejema in obrestuje najugodnejše. POSOJILA daje proti zadostnemu kritju. VREDNOSTNE PAPIRJE kupuje, prodaja, lombardira in posoja. KLIRINŠKA NAKAZILA izvršuje in VSE BANČNE POSLE SPLOH opravlja

Hranilnica Ljubljanske pokrajine

LJUBLJANA Z EKSPOZITURO KOČEVJE

Članarino v znesku 15 lir naj Slovenskemu planinskemu društvu za leto 1942 nemudoma poravnajo oni člani, ki tega še niso storili. Dolžnost zavedniš planincev je, da v tej težki časih s svojimi skromnimi prispevki vzdržijo obstoj S. P. D.

Naročnino »Planinskega Vestnika« za leto 1942 v znesku 20 lir poravnajte vsaj v prvem polletju, ker mora uprava revije sprofi plačati vse stroške za fisk društvenega glasila.

Potrebščine za turistično nudi v lepi izbiri

tvrdka

IVAN SAMEC

LJUBLJANA

Mestni trg 21

Štampiljke
Graviranje
Etikete

izvršuje solidno
in hitro

SITAR & SVETEK

LJUBLJANA, Frančiškanska ul. 3

Telefon 45-13

**DELIKATESNA
TRGOVINA**

Rafko Koretič

Ljubljana — Ulica 3. maja

Palača „Viktorija“

se priporoča cenjenim odjemalcem

Gostilna pri

»**LOVCU**«

LJUBLJANA

Rimska c. 24 — Bleiweisova 2

Jos. Wester:

Vrhniški Lintvern nekdanj in sedaj

»Vrhnika, prečudni kraj! V mehkem domotožju mi zakoprni srce ob mislih nate. Kdo te je videl z bedječimi očmi, kdo te je spoznal?« Tako pričinja svoj slavospev Vrhniki njen epični glasnik Ivan Cankar, njen najslavnejši sin, čigar bronasti lik počiva, kakor globoko zamišljen, sedeč na visokem podstavku iz pohorskega granita tam ob beli cesti v bližini rojstnega mu doma.

Zares prezanimiva je vrhniška pokrajina kakor po zgodovinskem sporočilu tako tudi po izrednih naravnih pojavih. V sivo davnino sega nazaj pripovedka o bajnih Argonavtih, ki so bili iz daljne Kolhide prijadrali do semkaj s svojo Argo in jo od tod preko Krasa prerinili na jadransko obalo. — Tu na znožju mejnega kraškega sveta so rimski legionarji že v Kristusovi dobi zgradili utrjeno postojanko na Hribu, kjer se sedaj dviga ponosna stavba cerkve sv. Pavla. — Tam ob prvem kolenu Ljubljaniče so imeli trgovci starega Nauporta skladišča in prekladališča blaga, ki so ga dovažali in odvažali po vodni poti Ljubljaniče. Sploh je bila Vrhnika vsa stoletja važno trgovsko torišče vsekakor do srede minulega stoletja, ko je z otvoritvijo železne ceste iz Ljubljane do morja prenehala živahna tovarna plovba po Ljubljaniči, ki je bila najzložnejša prometna žila med Ljubljano in Vrhniko. Više gori, od Raskovca preko Jerinovega griča in Strmice proti Špeklu, se je vlekel rimski obrambni zid — t. zv. Ajdovski zid; spomin nanj še hrani današnje selo Prézid na prevalu stare idrijske ceste.

Še bolj pa mikajo sodobnike naradni pojavi vrhniške okolice, ne toliko oni bajeslovni privid, da se čuje izpod cerkve sv. Trojice »zamolkla pesem skritega jezera«, kakor očitni viri v obeh Močilnikih in v Vretjih, kjer prikipevajo na dan skrivnostni vrelci Ljubljaniče. Tod se vleče stična proga dveh zemeljskih tvorb: naplavni svet barskega aluvija se stika z obrobniimi podanki kraškega sveta. Na prvem cestnem ovinku pod Sv. Pavlom si še nedavno mogel brati na visoki pečini napis »Pričetek Krasa«, čigar obledele črke so danes komaj še vidne...

Prvi levi pritok Ljubljaniče je Potok, ki mu pritiče to ime le v spodnjem teku. Gornjemu, ki teče, kadar je kaj vode v njem, po

kaj ljubki, približno dva kilometra dolgi dragi, pravijo Bela. Ni lepšega zatišja v vrhniški okolici, kakor je ta med strme podanke utesnjena neobljudena dolinica, ki nudi v vsakem letnem času svoje posebne čare. Izletnika, ki se napoti po njej, pa mika zlasti njen konec: Stari malin in — pièce de résistance — tajnostni izvirek potočka Šumljaka — Lintvern.

»Stari malin« je bil skozi nekaj stoletij menda edina človeška naselbina v vsej »Grapi«, danes pa še te ni več. Zgolj okrnelo zidovje stoji še danes tamkaj kot spomenik neizbežne minljivosti. Da, več ko dve in pol stoletji sega nazaj prvo poročilo o tej prirodni zanimivosti. Kranjski zgodovinar Jan. Ludv. Schönleben piše v svoji »Carniola antiqua et nova« (1681), knj. I, 181, naslednje: »Priključimo Nauportu bližnji potok, oddaljen ne docela eno italijansko miljo. Domačini mu pravijo Stari malin, t. j. Vetus Molen-dinum, morda, ker je nekdanj gnal kak mlin. Zdaj pa teče vsak peti ali četrti dan v polni strugi in prav toliko dni zopet počiva, skrit v drobu zemlje, medtem ko je struga povsem suha, da dopušča popotnikom prosto hojo v vsako smer. Če skalnato ustje, iz katerega navadno voda bruha, z udarcem s palico vznemiriš, opaziš, da kakor iz spanja zbujena s penečimi se valovi na dan prikipi in po zopet polni strugi teče, dokler se po preteku določenega časa ne vrne k običajnemu odpočitku. Nekdo je pripovedoval, da je pred nekaj leti stopal v vedrem, vročem vremenu po strugi, kar mu je voda v polnem teku nasproti pridvela, da se je moral na breg umakniti. Prebivalcem je zadeva dovolj znana. Če pa se je prirodno čudo že dolgo dobo prej ponavljalo, ne morem poizvedeti, zakaj doslej ni noben pisatelj tega pojava omenil, dasi je po pravici spomina vreden.«

Naš zgodopisec je pravilno označil posebnost tega izvirka, seveda le po pripovedi domačinov, ne da bi bil kraj sam obiskal. Njegov mlajši sodobnik baron Jan. Vajk. Valvasor pa je opisovalec klenejšega kova: o tem, kar so mu drugi povedali, se je hotel sam prepričati. Že v III. knjigi (str. 305) svoje »Ehre des Herzogthums Krain« točno navaja Schönlebenovo poročilo, a ga popravlja v tem, da voda kakor podnevi tako tudi ponoči sama izbruhne in da se ustje ne bije s palico, ampak se z drogom vanje beza, na kar voda s polno peno na dan prišumi. V IV. knjigi, ki v nji popisuje prirodne redkosti kranjske dežele, je celo 31. poglavje odmenjeno »vodi, ki le neki čas teče, sicer pa ne, razen če jo kdo pomeša«.

Valvasor je bil izvedel, da se med Logatcem in Vrhniko, vstran od idrijske ceste v gorovju in divjini, nahaja voda, »ki je nenavadne tekočine in čudežne narave«, zakaj če se je le kdo dotakne, da teče, sicer pa ne. Ko je na povratku z Notranjskega dne 24. junija 1684 nočeval blizu Logatca, je ondašnje kmete natančneje izpraševal o tej vodi. Ker se ni zadovoljil s tem, kar je samo slišal, se je dal naslednji dan od teh kmetov tjakaj voditi. Ker so le približno vedeli, kje se ta vodna rupa nahaja, so svetovali, da bi spotoma, ko pridejo do dveh kmetij, tam še enega moža, ki kraj dobro pozna, s seboj vzeli. Valvasor je, zanašajoč se na varen stopaj svojega konja, jezdil, dasi so mu kmetje pravili, da spričo velikih divjin, visokih gorá in

pečin ne more tja prijezditi. Srečno so dospeli do omenjenih kmetij in našli tam doma gospodarja, ki naj bi jih vodil do zaželenega izvirka.

Dalje pripoveduje Valvasor takole: »Ta voda se imenuje po kranjsko Bela... Ker se nahaja v globoki dolini, sem imel dosti naporenega dela, da sem konja tja dol spravil. Voda ima to lastnost, da ne teče zdržema, ampak samo enkrat ponoči, prav tako enkrat podnevi, nekako ob devetih dopoldne. Ko smo dospeli v grapo, so bila tla še vsa mokra in vlažna, tako da se je moglo dobro videti, da je tam voda malo časa pred našim prihodom tekla. Bilo pa je, ko smo dol prišli,

okoli desetih dopoldne, in čez pol ure nato se je vse osušilo. Na enkrat ne teče dalj ko kako četrt ure in nato zopet preneha. — O tem sem dobil zagotovilo na ta-le način. Povedali so mi, da živi v bližini starčka, katere oče je nekdanj imel, na suhi vodi v tej grapi približno pol četrti milje od izvirka, mlin, ki so ga imenovali 'Stari malen', ki pa je sedaj opuščen in razrušen. Zato sem poslal po to staro ženico in sem od nje izvedel toliko, da so mogli vselej vsako noč po en mernik žita zmleti in tudi toliko podnevi, češ da je voda približno le eno uro tekla in gnala

kolo, nato pa se takoj izgubila in pustila suha tla. Zatrdila je tudi, da se je voda gotovo vsak dan in vsako noč po enkrat pojavila, in sicer navadno o polnoči, podnevi pa ob devetih, vendar včasih malo prej ali pozneje... Povedala je tudi, da kadar je imel oče veliko žita mleti, je šel on ali njena mati, včasih tudi ona sama k izvirku in tam porinila dolg drog v luknjo ter z njim pomešala, na kar je voda vsa bela privrela na dan, tekla eno četrt ure in gnala mlin, tako da je mogel oče zopet mernik žita zmleti...

Ta starčka mi je tudi povedala kot zares, da je mnogo žensk pri tem studencu porodilo in jih je tudi po imenu povedala... Če je bila katera žena zajetnega života in se ni mogla znebiti svojega bremena, so jo semkaj privedli ali prinesli, da bi kot težka po-

Stari malin ok. l. 1910

Risba arh. B. Kobé

rodnica sama z drogom ali s palico v luknji pomešala. Ko je voda na dan privrela, se je v njej umila in tudi od nje pila, na kar se je dala naglo domov odnesti ali odvesti ali pa je šla tudi sama peš. Kakor hitro je bila doma, je takoj ozdravela in srečno povila. Nekatere so tudi spotoma domov gredoč svoje breme odložile in rodile, nekatere pa so celo kar pri izvirku povile. Take trde porodnice da so često tjakaj hodile, dokler niso pred štirimi leti odprtine z veliko skalno zadelali. Poslej ne gre nobena ženska več tjakaj.«

Po tej ginekološki pripovedi zgovorne starke se je naš zgodopisec napotil vkreber po skalni grapi do izvirka, da bi se o čudovitem izbruhu vode sam prepričal. Toda luknjo je našel z velikimi kamni vsa zadelano, ker so v neposredni bližini lomili lehnjak, namenjen za zidanje oboka v vrhniški cerkvi. Brez železnega orodja in napornega dela se sploh ni dalo blizu priti. Ker je bila ta dan nedelja, ni hotel, da bi ljudje delali, temveč je preiskovanje odgodil na pozneje. Vendar je poskusil z dolgim drogom skozi skalovje v votlino bezati, toda voda ni hotela venkaj priti, kar mu je zbudilo sumnjo o resničnosti tega, kar so mu o tem izvirku povedali.

Valvasorja ta prvi poset zagonetnega studenca ni zadovoljil, vendar si ni mogel kaj, da ne bi še drugih ljudi, ki jih je srečaval na poti proti Vrhniki, izpraševal o njem. Vsi so mu potrdili, kar je bil že od prvih slišal. Pravili so mu, da so sami, kadar so tam živino pasli, vodo dražili in jezili s tem, da so s kolom ali drogom vanjo dregali ali v luknjo tulili in vpili, na kar je voda, vsa bela, na dan pritekla, da so lahko živino napajali. Pravili so, da je voda prav zdrava za pitje in da, če garjavo ali srahljivo živinče v njej okopljejo, od tega ozdravi. Ko jih je vprašal, zakaj zadelane luknje ne odmaše in očistijo, kar bi nekaj ljudi lahko v treh ali štirih urah opravilo, zlasti če je voda res tako zdravilna in ker bi tudi živini ne bilo treba žeje trpeti, so mu odvrnili, da si nihče prav ne upa lotiti se tega dela, ker so trdno prepričani, da se nahaja v tej gori zmaj, ki pa, ker je odprtina pretesna, ne more priti na svetlo. Če pa kdo z drogom v luknjo pobeza, se zmaj razjari in bruha venkaj nekako slino, da se voda vsa peni in je bela kakor milnica.

Ko je Valvasor še nadalje izpraševal, kak vzrok mu vedó povedati, da voda vselej le eno četrt ure teče, četudi je ustje s kamenjem zadelano, se je eden izmed kmetov tele modre znebil: »Pač vidim, da še niste dovolj učeni, ko še tega ne veste, čeprav že toliko veste: da je notri zmaj. Vzrok je pa ta: na kraju, kjer leži zmaj, je izvirek studenca; kadar se vode toliko nateče, da je je zmaju preveč, jo venkaj izpusti. Tako se godi in se ponavlja noč in dan.« Valvasorja ta hudomušni očitek ni spravil v slabo voljo: »Stisnil sem ustnice, da mi ni ušel smeh, vendar sem se moral čuditi, da ima tak zagoveden kmetavs, ki ne zna ne brati ne pisati in redkokdaj med ljudi pride, toliko bistrumnosti, da mi je navedel tak sicer docela napačen in ničev, vendar za takega telebana in neotesanca še dosti bister in pameten razlog.« Zato se je spustil s tem vaškim »fizikom in paradoksim« še dalje v razgovor, da bi izvedel od njega še več skrivnosti. Vpraša ga, kako more vedeti,

da domuje tamkaj zmaj. Kmetič mu odvrne: »Zmaj živi neprestano, dokler je pod zemljo, in ne pogine, četudi bi tisoč let trajalo. Toda če pride izpod zemlje ven na svetlo, tedaj se razsuje vse za njim in nad njim, dokler sam ne pogine.« Dostavil je, da je videl v svojem življenju tri zmaje in da je še pred dvema letoma iz te luknje prilezel mlad zmaj; takrat da se je jama zasula in se za zmajem vse z gore dol razvalilo, dokler ni mrtev obležal... Ko se naš baron spričo tako gorostasne trditve čudaškega bajkarja le ni več mogel smeha zdržati, se je kmetič sklicinal na pričo ter upravičil stari rek: *Nulum mendacium* (za to vstavimo tu: *figmentum*) *tam est impudens, ut teste careat, t. j. Nobena laž (domneva) ni tako nesramna in neutemeljena, da bi se ne dobila priča zanjo.* »Dejal je, če nočem njemu verjeti, da naj vprašam g. Hoffmanna, vrhniškega poštarja; ta da je onega zmajčka mrtvega domov prinesel.¹

Čeprav je menil, da je vse to le prazno blebetanje in bi se bil dal prej pogovoriti, da gnezdi v možganih tega ratarskega modrijana črv kakor da tiči v omenjeni luknji zmaj, je, prišedši na Vrhniko, vendar povabil k sebi poštarja in mu povedal vse, kar so mu »o vodi Beli, ki jo splošno imenujejo Pri starem mlinu v grabnu« govoričili. Poštar mu je vse potrdil in še dostavil, da je

Risba arh. B. Kobè

Lintvern v prejšnjem stanju

¹ Nedvomno je časovno to prva beležka o močerilu ali človeški ribici, kar je ugotovil že pok. dr. Pavel Grošelj v uvodnem članku *Proteja* (I, 1934, str. 2): Kako so odkrili človeško ribico? Valvasor to živalco tu omenja, ne da bi poznal nje bistvo. Šele Scopoli je kakih 80 let pozneje prvi dognal, da je to nova, dotlej neznan dvoživka, ter je o njej poročal dunajskemu prirodopiscu Jos. Nik. Laurentiju, ki jo je poimenoval *Proteus anguinus*. Za Henr. Freyerja, prvega kustosa ljubljanskega deželnega muzeja, se je pričelo sistematično preiskovanje naha-ljišč te zanimive živali.

bil sam večkrat tam gori, ko so lomili lehnjak za cerkev, in da je na svoje čudenje videl, kako voda okoli devete ure zjutraj s tako silovitostjo na dan privre, da so se morali kamnarji odmakniti ali vstran stopiti. Povedal mu je tudi, da je nabral tam večkrat poln robec majhnih postrvi, in naposled še to, da je pred dvema letoma ujel zmaja, ga domov prinesel in ga tam obesil, da je tri tedne visel. Ta zmaj je bil pičlo ped dolg in podoben martinčku. In Valvasor zaključuje: »Bil je črv in mrčes (»ein Erdwurm und Ungeziefer«), kakršnih se včasih več najde, in iz tega so hoteli preprosti ljudje narediti zmaja.«

Valvasor si nato prav po razumarsko tolmači postanek te zmajevske vraže: »One dni je prav močno deževalo in lilo in ker taka deževnica lomastno pridre s strmega gorovja, pridrvi s seboj mnogo prsti in kamenja. In ker je bilo tudi na kraju, kjer so lomili lehnjak, mnogo odkopanega, je voda dokaj drobirja dol splavila. Ko so tedaj pol ure od te luknje spodaj v grapi to živalco našli mrtvo, so preprosti ljudje menili, da je bil zmajev mladič, ki je povzročil oni naliv.«

Tudi o zdravilnosti Belinega izvirka je dobil Valvasor na Vrhniki zgovorno pričo. »Poštenjak« Matija Rode mu je pripovedoval, da je bil kot štirinajstleten fant na vsem telesu garjav. Nobena maža mu ni nič pomagala. Zato so mu svetovali, da naj gre na vse zgodaj k luknji in naj tam z drogom vodo razburi in naj se, ko privre vsa bela venkaj, v njej okoplje. In storil je tako. Voda je s silnim navalom privrela bela ko mleko in se ustavila. Od strahu je ostrmel, da se je voda pred njim kakor majhen jez ustavila in dvignila kake tri pedi visoko, in trepetal tako dolgo, kakor se moli en očenaš. Zdaj sleče še srajco in plane v vodo; ta pa se zlije preko njega in se usmeri v svoj naravni tok. Po tej zdravilni kopeli je bilo telo v nekaj dneh že brez garij, snažno in čisto, in je tudi poslej tako ostalo. Zatr dil mu je, da bi mogel z lahko vestjo tudi priseči, da se je vse res tako zgodilo. »Samo na to, da se je voda pred njimi ustavila in se nabuhnila kakor visok jez ali branik, bi ne hotel priseči; zakaj da je bil prestrašen, ko je voda s takim lomastom venkaj šumela in kipela. Vendar da bi hotel tudi to s prisego potrditi, da je trdno veroval in še veruje, da je voda pred njim obstala.«

Tako je vedečni zgodopisec dobil dovolj podatkov in prič o ne navadnih pojavih tega izvirka, vendar mu ni dal miru, da ga ne bi še sam skrbno preiskal. Istega leta, dne 2. septembra se je bil zopet tja napotil s štirimi domačini, ki so mu skale in kamne toliko odstranili, da so mogli priti do prave, dotlej zamašene odprtine. O načinu in uspehu te preiskave Valvasor takole poroča: »Ta luknja je približno en čevelj široka, in sicer zgolj v živi skali. Tu sem vzel obsekan, dva sežnja dolg drog, z njim dregnil v luknjo, notri brskal ter ga suval sem in tja, ven in noter. Kar je pridrla voda s tako silo venkaj, da sem se temu začudil. Bila je bela ko milnica in se je zdelo, da je sama pena. Ko sem jo pa v steklenko nalil, se je kmalu učistila. Nato sem vodo z obarjanjem (precipitiranjem) in tudi na druge različne načine preizkušal, a nisem mogel pri tem nič posebnega opaziti. Pritekala je le četrť ure, nato pa prenehala. Čim dalj je tekla, tem

bolj je bila čista. — Kar se tiče bele barve, sem to opazil, da nastane samo od gibanja (valovanja), ki mora nastati znotraj v gori, in da je kakor zgolj pena; čez nekaj časa pa je videti povsem bistra in čista. Sicer pa je prav mrzla. — Čez pol ure sem zopet poskusil z drogom dregati in mešati, obenem pa sem noter momljal in vpil, nakar je zopet s takim navalom ven prišumelo, da mora vsak osupniti. — Luknja pa ne drži naravnost v pečino, ampak malce navzdol, kakih 22°. Tudi sem takoj izpočetka na to pazil, ali sem z drogom dosegel vodo; toda ko sem ga ven potegnil, sem ga našel suhega. Tudi se ne čuti, ali je kaj vode notri.«

Na osnovi teh poskusov razlaga Valvasor ta prirodni pojav kot učinek razredčenega zraka, kakršen nastane po sunkoviti in nasilni motnji z drogom ali zaradi momljanja in vpitja v votlino, nakar bruhe voda po tesnem grlu kakor po sifonu na dan. Glede tega pa, da bi pitje iz vreleca ženam olajšalo porod, izraža oprezni opazovalec svoj pomislek, češ da je le praznoverna domneva, pač pa jim utegne naporena hoja tjakaj in pregibanje ob mešanju vode porod pospešiti, kakor je tudi naravno, da je pitje čvrste mrzle vode ob izviru samem le koristno. O verjetnosti učinkovitega lečenja garij in krast Valvasor ne pove svoje sodbe, pač pa meni, da utegne ta voda imeti več drugih odlik, če bi jo prav preskusili. Prav strokovnjaško pa razlaga pojav nenadnega izbruha vode Valvasorjev sotrudnik Er. Francisci iz notranjega ustroja izvirkar, ki se nahaja v duplini z mnogimi koti in zavinki: ko dospe vanjo zvok, se vodna gladina razburka, nič drugače, kakor če kdo s piščaljo ali puhalom piha v kotel ali lonec poln vode, nakar se voda dvigne in izteka. »Zakaj z glasom se voda slično razjari kakor če kdo vanjo z drogom drega. Sličen vzrok, slični učinek.«²

Za Valvasorjem je minilo poldrugo stoletje, da se je zopet pojavil raziskovalec Lintverna. To je bil muzejski kustos Henr. Freyer, ki je dne 4. novembra 1846 obiskal ta odročni kraj. Na poti z Vrhnike je blizu hiše »pri Mici na luži« zavil z idrijske ceste v dolino »malega, često suhega potoka Bele« ter dospel do »neke žage« pod Jelovcem. (To je pač »stari mlin«, ki ga Freyer ne omenja.) Odprtina Lintverna »v gori Veliki Šemnjak« je bila takrat zasuta. Žagar mu je pravil, da vodo, ki od tamkaj pičlo priteka, v jez lovi in jo dvakrat na dan odpre, da ima potreben dotok na žago. Sicer pa mu ta možak ni mogel nič posebnega o izvirku povedati, tudi da še ni videl močerila. Iz tega je Freyer pač preneglo sklepal, da Valvasorjev navedek ne more veljati za najstarejše poročilo o proteju.³

Skozi desetletja je zanimivi izvirek ostal zastavljen s kamenjem in dostop do njega je preraščala gošča. Freyerjev naslednik v deželnem muzeju, kustos Karel Dežman, je domneval, da sodijo od Valvasorja opisani čudežni pojavi v »kraljestvo fantazije« in da je ta potoček svojo »presihovalno lastnost«, če jo je sploh kdaj

² Gl. Ehre ..., IV, 599. — Poglavje »O vodi, ki le ob določenem času teče, sicer pa le, če se je dotakneš« je v malo skrčenem obsegu objavil tudi dr. M. Rupel, Valvasorjevo berilo, I, 169 sld.

³ Gl. Ill. Blatt, 1847, št. 51. — Pripominjam, da mi je še letos vrhniški domačin pravil, da se po večjem nalivu najdejo v Beli človeške ribice, kar mi je potrdil tudi njegov sin, ki je že večkrat katero ujel. — W.

imel, popolnoma izgubil.⁴ Očividno se je sicer razboriti znanstvenik premalo poučil o lastnosti tega izvirka, ki gotovo ni nikdar prenehal in jo ima tudi dandanes, ko je njega odprtina zaprta z železnimi vrati. — V začetku tega stoletja pa je tedanji vrhniški veljak, župan Gabrijel Jelovšek, iskren ljubitelj prirode in vnet pospeševalec napredka domačega kraja, dal po grapi Bele napraviti zložno občinsko pot tja do Starega mlina in stezo ob Šumljaku gor do Lintverna ter dal odstraniti skalovje pred odprtino. Po tej Jelovškovi stezi je še danes edini dostop do izvira, razen če se hoče kdo kar po skalnati grapi potočne struge, kadar je suha, vzpeti do njega.

Strokovnjaško je v maju 1903 preiskal Lintvern znani jamar in raziskovalec kraškega sveta višji gozdarski komisar Viljem Putick. Ugotovil je, da je Lintvern presihajoč izvirek, odtok podzemskih vodá, ki se pretakajo po cevastih vodotočih. Kotline v njih se po zakonih natege v presledkih druga za drugo polnijo in odtekajo iz višje v nižjo. Ti presledki so v suši dokaj večji kakor v trajnem in obilnem deževju. — Dne 29. maja je dal župan Jelovšek, po čigar naročilu je Putick svoja opazovanja opravljal, skalo tik ob izviru razstreliti, nakar se je po preteku kake četrte ure mirna voda pojavila kot šumeč in deroč hudournik. Naslednji dan so zopet poskušali. Jelovšek je 12 min. pred 4. uro sprožil v votlino med vodno gladino in skalnim stropom dvocevko. Voda se je pričela dvigati in dosegla po preteku 12 min. višino 42 cm, po 6 min. pa 82 cm, po kratkem odmoru pa enakomerno upadla, da je v 44 minutah dosegla zopet normalno stanje. Tako je ves pojav plime in oseke trajal 72 minut.⁵ Putick v svojem poročilu omenja, da se praznovorni domačini bojé dalj časa muditi v bližini Lintverna in da se ga bojazljivi celo ogibljejo; da sta dva sicer pogumna drvarja, ko sta bila začula divje sikanje in šumenje vode, na vrat na nos zapustila svoje delo in se nista za nobeno ceno hotela tja vrniti; zakaj resno sta trdila, da bivajo v grapi zli duhovi, ki ne trpe nobenega človeka v bližini.⁶

V novejši dobi je ta skrita krajina utrpela dokaj svoje samonikle romantike. Nad razpadlim »starim mlinom« je vrhniško Olepševalno društvo zajelo Lintvernovno vodo v obzidan tolmun, da se more v poletni pripeki izletnik v njem prijetno osvežiti. In ker Vrhniki ni več zadostoval vodovod, zajet v Štajah pod Betajново,⁷ ga

⁴ Gl. Laib. Wochenblatt, 1885, št. 249.

⁵ Slične časovne podatke mi je navedel inž. Karel Puppis, ki je vodil gradnjo novega zbiralnika: da narašča voda ok. 20 min., se vzdrži na maksimalni višini ok. 10 min. upada pa 30 min. — V načrtu je še, da postavijo ob izvirku limnograf, aparat, ki bo točno beležil časovna razdobja periodičnih izlivov in količino odtekajoče vode. — W.

⁶ Gl. Wilh. Putick, Die Lindwurmquelle bei Oberlaibach. Laib. Zeitg, 1903, št. 134—136.

⁷ Poznamo dva kraja z imenom Betajnova: zaselek nad Vrhniko in vas v občini Št. Jošt nad Horjulom. Za prvo stoji v zemljiški knjigi vrhniške občine zapisano ime Butanjovo in Butajnova. Krajevni leksikon Dravske banovine piše za vas nad Št. Joštom Butajnova, vrhniške Betajnovne ne navaja. Ortsrepertorium iz l. 1919 ima za oba kraja Butajnova, Glonarjev Poučni slovar pa Butanjevo odn. Butajnova. Cankar je menda zaradi lepoglasja pisal Betajnova. W.

je občinska uprava dala l. 1937 ojačiti z novim dovodom iz samega Lintverna. Prišli so inženirji in kopači in zidarji. zajeli so vodo v ustju in jo napeljali v betonski zbiralnik, odkoder odteka z višine 534 m po cevovodu v treh kolenih v stari zbiralnik v višini 401 m. Da bi radovedni izletniki ne motili tajnega snovanja ukročenega Lintverna, so mu krotitelji zadelali ustje z vrati iz železne pločevine, na spodnjem robu pa so napravili loputnico, ki se ob navalu vode sama odpre in zopet zapre, ko je Zmajevce oddal svojo odvišno vodo. Le pritajeni kлокot v rupi priča, da »zmaj« v njej še vedno živi in diha, čeprav so mu nataknili skoraj neprodušen — nagobčnik.

Kljub temu, da Lintverno »minuli sreče so in slave časi«, se bodo miroljubni izletniki, ki se jim bo zahotelo po blagodejni tišini, tjakaj zatekali. Kdor pa je čvrstih nog, more izlet nadaljevati še višje gor v nezaznamovani smeri mimo Jelovčanove kmetije proti Špeklu in Zaplani, kamor drži tudi nedavno dograjena cesta, ali po gozdnih stezah na Planino k vitkemu razglednemu stolpu. Marsikdo se bo tu ob pogledu na sanjavo Sv. Trojico in na sončno Vrhniko ob njej zavedel, da se nahaja v pokrajini klasičnih Cankarjevih junakov: oblastnega Kantorja, kralja na Betajnovi, bednega hlapca Jerneja, ki je zaman iskal pravice po svetu tja do cesarskega Dunaja, in vzornega svetohlinca Aleša iz Razora. In občutil bo iskrenost Cankarjevega vzklika: O Vrhnika, prečudni kraj! O Vrhnika, blagoslovljeni kraj!

Likovič Joža:

Jezerska okenca se odpirajo ...

Pomlad je že v tretje ljubeče obšla barje in polhograjske melnike. Mlin na Izvirku se je odtajal, voda je pljusnila čez mahovite brade, ki so se nabrale na jezu. Jug je potrkal na krimske ledenice in kevdrece ter dolgo budil divjega moža, ki je še vedno poležkoval v globokih, zatohlih udorih. Tihotne bistrice so pričevrlyale izpod rakiških košenin, mladetina je pognala mehko, sladkobno popje. Med borkami in hojami na Trebevniku so zapele sekire in plenkače, žage na borovniških šumnikih so poskočile in se zagrizle v sočna, bela debla. Bučči jug se je vnovič spustil na jezerišča in s svojim toplim vetrnjaštvom iztepal črno vlago in zmrzal iz hiš. Čmrlji sijajniki so zaplesali po brežuljkih, kjer so odevetele slepice in zlati piskavčki. Marsikatero srce je ogrel topli jug, potrkal na nešteta okenca, vrgel skrit smehlaj belega sončeca na cvetoče lice dremajoče pastirčke, odkril sto skritih željâ, prebredel barske vresnice in močave ter se končno začuden ustavil pri malem jezerskem okencu, kjer je ječala in čemela vila Jezerka, neuslišana in žalostna. Kajti zanjo ni pomladi, zaman se odpirajo jezerska okenca, osameli tolmunčki, ona je obsojena na molk in samoto. Njen oče, veljaven krimski mož in gospodar v bajnih ledenicah, jo je zavrzel zaradi nezvestobe. V temačnih vodnih kamrah pod barjem sameva lepa Jezerka, samo pri skritih jezerskih okencih se sme prikazati in se ozirati za čolnarji, ki brodiijo s širokimi čolni po Ljubljani.

Bilo je v sivi davnini, ko je imel Krim sedem vrhov, na barju pa so ležale pod starodavnimi hrasti in jelšami bele jezerske sence; čudoviti vodni tokovi so se pretakali čez barsko ravan, vreli izpod Trebevnika kakor skakljajoče bistrice in brzice ter ginili skozi hudournne ponore v temne globače. Po obrobnihi vasicah so prebivali marljivi barjani, ki so se pehali na trdinskem svetu za prgišče suhega boba. Po jezeriških so brodarili pridni čolnarji in prevažali blago z vrhniskega konca v Ljubljano in na Posavje.

V krimskih zavodih in ledenicah je tedaj kraljeval stoletni divji mož, ki je imel edino hčerko, vilo Jezerko. Sprva je bivala le v nepristopnih kevdrcih, polnih bajnega bogastva in sijaja. Lepota je bila njena naravna dota. Drobna so očesca pomladanskih rožic, toda drobnejše in bistrejše so bile oči bele Jezerke, njeno obličje kakor zarja z dolgimi, rdečimi lici, ustnice kakor usmev brezimne prikazni, ki se plete med svetlimi mrakovi. Krimski mož je neke pomladi prvikrat pripeljal svojo hčerko Jezerko na barsko obrobje, da jo nauči pomagati ljudem pri delu na trdini in v moči. Saj so bili reveži, saj so pojedali neslan luštrekov kropček. Vreme je postalo stanovitno, nebo modro in široko, megle so se ujedle in minile kakor otročji nič. Krimski mož je nastavil orjaške dlani in doneče zavpil:

»Orji, orji, ljubi moj!«

Vila Jezerka ga je veselo posnemala in pojoče klicala:

»Kopljji, vlačji, hitro sej, da jeseni ne bo jej!«

Ljudje so se zaupljivo ozirali proti jasnemu Krimu in sledili klicu bajnih bitij. Krepko so poprijeli za delo, obdelali lehe in zrnice, okopali jarke, da jim voda ne načne rodovitne trdine. Podpeški čolnarji so zgodaj odrinili s čolni na plav. Sonce je bilo vsak dan više, komaj da je našlo zvečer pot v varni zaton. Jezerki je bilo to življenje novo in prikupno, veselo se je smukala med mladim smrečjem in zbodičjem ter se smejala soseskam kosov, ki so se živahno spreletavali po praznem češmilju. Tam je našla, osmojene od mraza, rdeče poslednje strokee in srčke, ki so se pozibavali na sušicah. Vplela jih je v svoje mehke, zlate lase. Z Menišije so se vračali divji golobje; od dolge poti in ljubezni so jim postale oči rdeče in prsa medla. Nad jezerišči so frfotali stržki in se pozdravljali: kič, kič, kič. Veseli pastirji so prihajali s Prijezerja, kjer so klestili vrbe za koše. Veter je nežno gladil lase vile Jezerke, ki se je zvečer nerada vrnila z očetom v odročna domovališča sredi Krima.

Jezerka je komaj pričakala srečne prilike, da sta se z očetom drugič spustila globlje na jezerišče. Tedaj sta obstala na barskem otoku. Čolnarji so brodili po debeli vodi in se pehali z veslačami. Veter jim je nagajal, da so težko zastrumljavali široke čolnove bohe. Tedaj je krimski mož prevalil leho zemlje, da je voda dobila čvrstejši tok, ki je potegnil čolne za seboj. Čolnarji so takoj začutili ugodno plav, odložili vesla in dvignili lepo pesem. Jezerki se je storilo milo, rada bi poletela k njim, da bi se poveselila. Toda bala se je očeta, ki je pridno čistil hosto ter pripravljaj kmetičem suhljad in zadóm.

Krimski mož je v tretje spustil svojo jasno hčerko samo na barje. Dolgo ji je svareče naročal, naj se ne spušča na široko vodovje, kjer jo lahko spazijo zanešenjaški brodarji, Čiči, Čofarji in furlanski prekupci.

»Ne brigaj se za njihove obete in plehko zlatnino, sicer boš nesrečna in pogubljena. Zavedaj se, da si hči krimskega gospodarja, ki ne baranta z njimi po sejnih. Pazi se, ljuba Jezerka! Človeško srce ni za tebe, nestalno je, prehitro utriplje...«

Tako je govoril stoletni mož in gospodar bajnih ledenic, veter mu je gladil doraslo brado, sonce mu je zlatilo mogočne krivčke na sencih in temenih, na katerih so se poznali sledovi sivih davnin.

Jezerka je odplavala na goričevsko trdino, morda sreča betežnega čolnarja ter mu pomaga zastrumljati čoln v pravo smer. Izbrala si je sončen parobek in se ozirala preko zadimljenih požarnic, ki so jih pripravljali jezerci s požiganjem v plodne lehe. Beli, tanki dimčki so se vili visoko pod nebo kakor čista znamenja žgalnih daritev. Jezerka je postala tožljiva, zahrepenela je po mladem brodniku, ki se je obotavljal s čolnom kraj mečičja. Pozabila je na očetova svarila, na domače kevdrece z zlatimi oboki, na svetle bukove gozdove in pesem svobodnih vetrov. Vila je prijazno zablejala kakor dekle v sanjah. Ko je čolnar zagledal čudovito bitje z razpuščenimi, svetlimi lasmi, je ustavil čoln in se ves osupel naslonil na veslačo. Toda Jezerka ga je tako ljubeče vabila k sebi, da je krenil s čolnom k njej; prijetna omotica ga je obšla, neznana deklica mu je začela pripovedovati čudovite zgodbe; nehote je prijel za veslačo in odrinil na debelo vodo, da bi ostala med vrbičjem sama in neopažena. Jezerka se je vzlic očetovemu svarilu zadrževala pri mladeniču, ga objemala in božala po zagorelih licih. Dan je hitro mineval; oblački, podobni malim, belim bogovom, so se umaknili nekam v Menišijo. Noč, skrbna mati sanj in zvezdic, se je ustavila pod Ljubljanskim vrhom in se zazrla na jezerišče. Srebrnčasto ozračje se je lesketalo v tisočernih nedolžnih, mehkih spreminkih; line na Žalostni gori so bile odprte na stežaj, svetinje so se spuščale skozi pomladansko noč in letele v dolgih, veličastnih metih, kakor da se jim toži po nebeških razorih. Plašne sence s priprtimi očmi so vstajale iz zamočenih leh; molče so blagrovale srečna zaljubljenca v čolnu pod skrušeno jelšo, ki ji je mraz zadal globoke, rdeče rane. Čoln se je lahko pozibaval, prepuščen valovom, ljubezni in sladki večnosti, v katero sta tonila zasanjana Jezerka in srečni čolnar...

Krimski mož je že ves večer pogrešal svojo hčerko, hodil na slemena in srepel v meglenčaste daljave. Toda zaman jo je pričakoval! Stopil je k izanski drči, proti rakiškim senožetim, na zdrte meljnike, toda nikjer ni mogel zazreti Jezerke. Klical jo je križem sveta, vendar se ni nihče odzval; samo roj splašenih rac je zletel na bevška zletišča in ledince, kjer so se nedavno pasli žerjavi, ki so pred pomladjo odkričali proti Posavju. Končno je še enkrat preletel s srepečimi očmi prazna jezerišča in močave. Kar je zagledal svojo hčer v objemu neznanega čolnarja! Zgrabila ga je srdita želja, da bi otroval in pogubil oba negodnika!

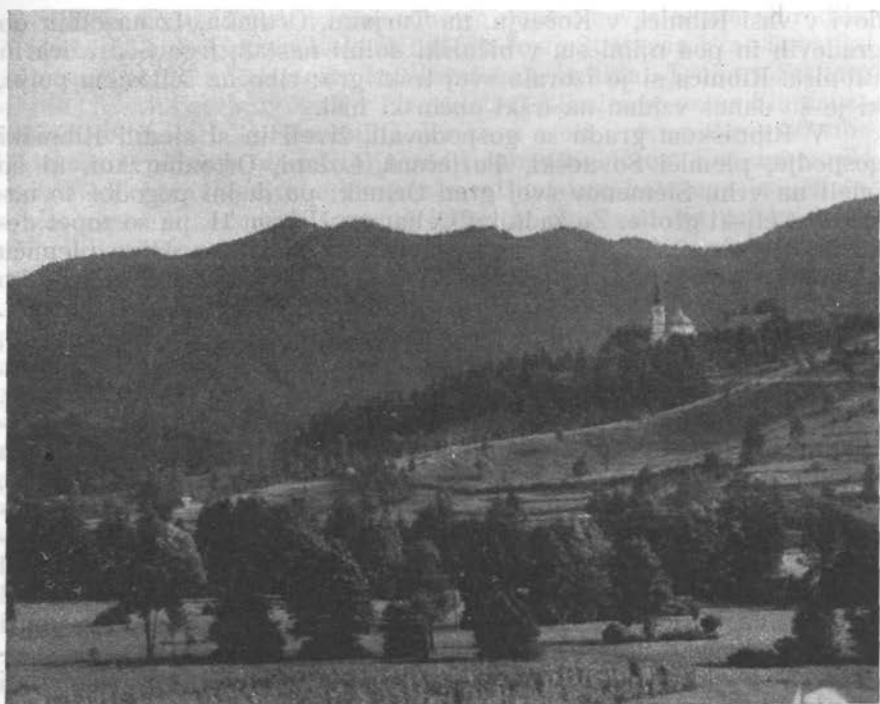
V Krimu se je nenadoma pooblačilo! Neurna oblačica je legla na barje, jezerišča je zajel žugajoč vihar, vrtače in hudourne pritiske so se odprle. Barjani so zapahnili barjače in zavarovali okna pred hudo uro. Divji mož se je spustil čez udore in bregove, silovito je metlal in otepal z brado, gazil goščave na Zaraščaku in Tisovcu, planil čez preserske ponikve, potopil prevajlski brod na Ljubljani in gromko zarjul na barje, da sta se zdrznila Jezerka in prebujeni čolnar. Skušala sta se potajiti v čolnu, da mine huda ura. Toda čoln se je na razburkani vodi nevarno pozibal, viharni curki so plesali po vodni gladini. Divji mož je že zabredel v vodo do pasu, jo burkal, pregazil črne tolmune, razgrinjal rakite, trgal in čohal vrbe ter se žugajoče bližal nesrečnikoma... Čolnar je rotil Jezerko, naj mu pomaga odriniti in potisniti čoln nazaj na trdino, toda vesla so mu letela z rok, vila pa je ginila na dnu čolna, podobna senci brez udov in brez srca. Komaj da je mogla šepetati neke nerazumljive besedice, kakor bi šelestela mlada vrba žalujka. Tedaj je vihar zgrabil čoln in ga odtiral naravnost v objem divjega moža, ki je čakal na lehi.

»Sedaj sem te zasačil!« je goltajoče hrumel stoletni stavec. »Nezvesta hči! Nikoli več se ne boš vrnila v moje kraljestvo. Tu spodaj, v črnih jezerskih kamrah boš tohnela in obžalovala svojo pregreho. Samo ozke line, podobne neprozornim okencem, bodo razsvetljevale tvoj ubožni kot... Ti, vrtoglavec, se boš pa potikal po jezerišču kakor zaklet večnik! Gorje vama!«

Tedaj je izruval stavec hrastov grmač in ga zviška treščil pred čoln, da se je odprlo jezerišče in pogoltnilo kos lehe ter oba nesrečneža. Zemlja se je zopet zgrnila, toda na lehi je ostalo malo jezerce, podobno skrivnostnemu okencu. Krimski mož se ni mogel potolažiti. Ko se je vračal v svoja domovališča, je spotoma ruval hrastove korače in grmače ter jih sukal in razmetaval po barju. Kamor se je pogreznilo rogovilasto koreninje prastarih hrastov, tam so se odprle lijaste odprtine, ki jim pravijo barjani jezerska okenca.

Krimski mož se je umaknil v nepristopne gorske bregove. Odkar se mu je izneverila hči, prelepa vila Jezerka, se ne oglašja več; sameat se potika po zapuščenih ledenicah in skalnatih kevdrcih, tudi lepega vremena ne napoveduje več. Samo spomladi se prikaže nad podpeškimi lomninami in se tožno ozira dol na barje. Oči se mu zableste v žalobnem sijaju, dolgo zre na skrita jezerska okenca, ki se tihoma odpirajo. To so mali tolmunčki, obraščeni z vrbičjem in trepetlikami. Nato se umakne krimski mož nazaj v gore; neizmeren občutek samote, hladu in spokojstva veje iz krimskih ledenic in se zgublja nekje pod tanko kopreno megle, ki leži kakor bel povitek nad Bistvo. Jezerska okenca pa se odpirajo sleherno noč, vila Jezerka pričakuje svojega brodarja, ki blodi po jezeriščih, zaman ji obeta jug zeleno pomlad.

Domače besede: Ledenice, kevdrci = jame v Krimu; lehe, zrnice, požarnice = dobre njive na barju; luštrekov kropček = nezabeljen sok iz korenin; mečičje = zamočena zemlja, poraščena s trstikami; melnik = peščen breg; pritiska = kraška jama, iz katere bruha voda; zavodi = večji gozdovi; zadóm = suho dračje; sve-tinje = zvezdni roj; tohneti = slabo živeti.

Nova Štifta, v ozadju Velika gora

Foto dr. A. Brilej

Tomažič Jože:

Nekaj o Ribniški dolini, njenih ljudeh in gorah

Za Dobropoljsko in Velikolaško kotlino se proti jugovzhodu od Ortneka začenja tretje plodno kraško polje — Ribniška dolina. Ribniška dolina je prav za prav nadaljevanje Dobropoljskega polja, le da se je na zamišljeno večje kraško polje položila zelena Mala gora, ki je v svoji notranjosti od kraških ponikalnic in od vod vsa razrita in zvotlena. Na zapadu so se dvignila nad to 491 metrov visoko kraško pokrajino prepadna pobočja Velike gore; na severu so prijazna Slemenca, a njih nasprotnik na jugu je Strmec (656 m), ki je zaprl Ribniško dolino in začel Kočevsko pogorje. Ta visoka kraškogorska pokrajina je bila do rimskih časov pragozd, katerega se je dotaknila edina stara cesta rimska v smeri od zapada proti Kočevju. V 6. stoletju so na tem polju naseljeni Slovenci začeli krčiti brezimni pragozd, krčevine in požganice so prekopali v njive in travnike, po katerih so tekle, ponikale in zopet izvirale ter poplavljele kraške rečice, polne rib. Največjemu potoku in naselbini ob njej so rekli Ribnica, dolinskemu polju pa Ribniška dolina. V cerkvenem oziru je vsa pokrajina spadala pod ogleski patriarhat, ki jo je dajal v fevd. Tako so nastali s časom gra-

dovi v vasi Ribnici, v Kočevju, na Turjaku, Ortneku. Iz naselbin ob gradovih in pod njimi sta v bičniški dolini nastala trga Sodražica in Ribnica. Ribnica si je izbrala svoj trški grb: ribo na ščitastem polju, ki je še danes vzdian na trški občinski hiši.

V Ribniškem gradu so gospodovali, živeli in si sledili Ribniški gospodje, plemiči Sovneški, Turjačani, Ložani, Ortenburžani, ki so imeli na vrhu Slemenov svoj grad Ortnek: po dedni pogodbi so nasledili Celjski grofje. Za zadnjim Celjanom Urhom II. pa so zopet dedovali Habsburžani. Ti pa so zastavili ribniško gospodščino plemiču Lambergu, ki si je v drugi polovici 15. stol. sezidal grad na Bregu. Tako so plemiči Lamberški posedovali tri gradove: Ribnico, Breg in Ortnek. Zadnja dva so porušili kmečki uporniki v borbi za staro pravdo l. 1515, dočim Ribnica stoji še dandanes kot last slovenskega graščaka Rudeža. V cerkvenem oziru pa je bila Ribnica sedež ribniške pražupnije, ogromnega ozemlja od Ljubljanskega barja do mejne Kolpe in Čabranke ter od Cerknice do Metlike. Oglejski patriarh pa je na tem ozemlju odobril leta 1363. pet novih župnij: Kostel, Poljane ob Kolpi, Osilnico, Kočevsko Reko in Kočevje; Ribnica pa je postala naddiakonija oglejske patriarhije. Okrog leta 1400 je imela Ribnica sedemrazredno latinsko šolo, prvo gimnazijo na slovenskih tleh! Ustanovil jo je torej neki ribniški naddiakon. Leta 1500 se je v Ribnici rodil prvi slovenski cerkveni skladatelj, Jakob Petelin-Gallus, ki je umrl 1550. leta: spominsko ploščo so mu vzdiali na ribniško šolo. V 16. stoletju so se slovenski gradovi, trgi in mesta poluteranili, tako tudi Ribnica: vendar je ribniški naddiakon zabranil pridigo velikemu Rašičanu, propovedniku Primožu Trubarju, ki je zato moral nagrobni govor za rajno plemkinjo Lamberško govoriti v grajski kapeli Lamberškega gradu na Bregu. Nekaj let po tem pa se je Primož Trubar v Ribnici posvetoval s turškim hodžem, kako bi se dala protestantska biblija prevesti na turški jezik. V Ribnici je konec 15. stol. duhovnikoval plemič Peter Bonomo, ki je postal pozneje škof in Trubarjev zaščitnik ter mecen. Na ozemlju ribniške naddiakonije so pastirovali štirje tuji duhovniki, poznejši škofje, ter peti — domačin, prvi slovenski škof — protestantovski. Na bližnjem Turjaškem gradu pa je Jurij Dalmatin, skrit v zazidani celici na koru lutrovske kapele, prevajal v kranjščino sveto pismo, temelj slovenskega knjižnega jezika. Dalmatinovim in Trubarjevim besedam iz svetega pisma je takratni ribniški naddiakon zabranil govor, a ubraniti ni mogel, da se ne bi še dandanes glasile po vseh slovenskih cerkvah in da jih je izgovarjal prav v stari ribniški cerkvi njen kaplan Valentin Vodnik, prvi slovenski posvetni pevec... Dobrih deset let pozneje pa so ribniški učitelji vpisali v zlato knjigo odličnjaka Franceta Prešerna, največjega slovenskega pesnika vseh časov.

Danes pa stopiš v novo prelepo romansko cerkev ribniške dekanije, kjer se zbirajo zdomarji pred Groharjevo umetnino, pred svetim Štefanom, papežem in patronom trške župnije. S prižnice se glase slovenska berila v Trubarjevem jeziku, s kora pa bi naj donela pod velike Wolfove freske v kupoli latinska maša Gallusa-Petelina. In tako so združene: pojoča slovenska beseda, slika in pesem...

V širši ribniški deželi suhe robe in pojoče govorce sta se rodila v Podsmreki in Retjah pri Velikih Laščah Josip Stritar in Fran Levstik, slovenska pesnika, pisatelja in slovstvena kritika. Trubar, Stritar, Levstik. K njim se je dvignil v Hrovači pri Ribnici še pater Stanislav Škrabec, slovničar. Na Slemenih, kjer čuva sveti Gregor okrog 30 ribniških vasic, pa se je nadučitelju rodil Janez Ev. Krek. Kot duhovnik je predobro poznal potrebe slovenskega ljudstva, katerega je učil in vzgajal v raznih združenih organizacijah in društvih. Na rojstni hiši, šoli pri Sv. Gregorju so mu odkrili spominsko ploščo. V vasi Vince med Ribnico in Sodražico pa se je rodil rešetarju in zdomarju Prijatelju sin in zdomarski hlapček Ivan, ki je na slovenski univerzi »slovensko knjigo pravično presojal, nje lepoto oznanjal in jo ljubiti učil v zapeti in tiskani besedi«, V boju za slovenski književni jezik, v »Kulturni zgodovini« prejšnjega stoletja, ko »duha je cvetje trgat šel najslaje, vendar domače zbiral je najraje«: Jurčičevo in Tavčarjevo cvetje in sad... Namesto da bi izdeloval suho robo, pa France Gorše kipari, kakor Perušek poje s svojimi slikami lepoto dveh domovin, ribniške in ameriške... Gallusova maša. Trubarjeva prva knjiga slovenska, pojoča Prijateljeva beseda o lepoti slovenske književnosti in Krekovi nauki slovenskemu narodu — to so najvišji duhovni cvetovi Ribniške doline in vse slovenske zemlje. —

Prebivalci so iz Ribniške doline pregnali pragozd in gozd, ki se je raztegnil pod Veliko in Malo goro, zato pa dandanes hodijo suhorobarji, lesarji in drvarji vedno česče po vsakovrsten les na veliko- in malogorska gozdna pobočja. Na ribniškem polju pa so se vasi in trgu Ribnici pridružili še: Gorenja in Dolenja vas, da je vedno bolj zmanjkovalo njiv, polj in travnikov, bilo vedno manj kmetov in vedno več kočarjev. Preko pravih, ožjih mej Ribniške doline so se daleč čez Slemen, čez Bloke, na Kočevski Rog in v Suho Krajino razmaknile meje ribniške dežele suhe robe. In tako se je povečala domovina suhorobarjev: podnarjev, obodarjev in rešetarjev, žličarjev, kuhalničarjev in klinčarjev, orodjarjev, pintarjev in lončarjev: od tod žene pomlad zdomarje in krošnjarje v svet, od koder jih prikljče Velika noč, košnja o kresu na skopo kraško zemljo, na kateri se mučijo žene z otroki in jo obdelujejo z globoko kmečko ljubeznijo do rodne grude. Krošnjarjenje s suho robo po vsej srednji Evropi dovoljuje Ribničanom staro cesarsko dovoljenje iz leta 1492., pozneje še trikrat potrjeno, in ravno letos poteka 450. leto, odkar se ga Ribničani zvesto poslužujejo. Zdomarji, krošnjarji so kočarji, mali posestniki in njih sinovi »hlapčki« iz treh občin: ribniške, dolenjevaške in sodraške. So obrtniki, potujoči od hiše do hiše, od trga do trga in mesta, od kmeta do trgovca, da s prodajo na licu mesta poberejo večji zaslužek, delu in izdelku primerno ceno. Zdomarji, krošnjarji dobro poznajo potrebe po suhi robi v posameznih krajih in deželah: po tem povpraševanju, vleku si naložijo tudi krošnje z raznovrstnimi izdelki suhe robe. Odpeljejo se bodisi z vlakom, bodisi z naloženim lestvenim vozom, bližnje kraje pa obhodijo ženske kar peš. Kakor imajo doma strogo delitev dela po posameznih vaseh, celo hišah, tako so si pred davnimi leti razdelili tudi prodajne okraje in določili meje teh okolišev, da ne bo nepotrebnih poti in konkurence na

tujem... Sredi rajona ima Ribničar pri poznani hiši svojo shrambo, v katero se vrača po potrebno suho robo, da se napoti drugam od hiše do hiše, kjer tudi popravi pokvarjeno orodje, da si kmetje in kmetice poljubno izberejo velikost rešet, sit, ki jih kar pred njimi skonča iz gotovih obodov in dna. Kljub potovanju in bivanju zdaj tu zdaj tam, hodi in poje v svoji značilni govoric, vedno šegav in vesel, zakaj dobro ve, da veselo lice in duhovit jezik prodasta več nego kisel obraz. Pošali se, kaj popravi, poproda in zopet krošnjo na rame, zdomarsko palico v roke in zopet pot pod noge. Z njim gre njegova himna: »Sem Ribničar Urban, po celem svetu znan...«

Doma pa medtem izbirajo v domačem, grofovskem in knezovem gozdu les za to domačo lesno obrt. Les mora biti gost, brez grč, lahek in prožen, da ga bodo urne roke in zobje lahko cepili, da ga priprosto orodje lepo kolje in obrezuje. Za pletenje dna, košaric, košev pa uporabljajo leskovino, češminje, drenovino iz kočevskega gozdovja ter prekmursko vrbovje. Kar ni lesa v domačem kraju, ga je treba na sejnih kupiti drugod. Delitev dela in izdelkov jim da večjo urnost in spretnost ter tako večji dohodek. Orodje je zelo priprosto, le nekaj stružnikov je za struženje vinskih pip, svečnikov in sobnih lestencev. Številnim izdelkom suhe robe — več sto vrst jih je — se pridružujejo tudi še igrače in spominski predmeti za posamezna letovišča in tujskoprometne kraje.

V značilni obcestni vasi, Dolenji vasi, pa so še lončarji: na lončarskih kolovratih jim voljni prsti dvigajo iz večkrat prečiščene, predelane in pregnetene ilovice lonce, sklede, vaze, ki jih na soncu suše in v lončarskih pečeh žgo, naložijo s slamo na voz in — »ves teden smo okol hodil', v nedeljo smo Boga prosil', da bi loncev ne razbil'...« In tako se doma izdeluje suha roba in lonci za bližnji in daljni svet, da se nadomesti že obrabljeno in potrto. V ribniško deželo pa se vračajo zdomarji z zaslužkom, vtisi in doživljaji iz tujine: stopijo na polje, s koso na travnik, s sekuro v dobri gozd, da zopet stisnejo v roko in srce domačo grudo, rodno hišo. Pred hišami pa rastejo čudna debela kolačev z nacepljenimi obodi kot umetni lesenih stebri, ki dvigajo streho nad zidanimi hišami: lesenih koč v Ribniški dolini že davno ni več! Ribniške vasi so tipične obcestne vasi: zidane hiše so obrnjene s končno stranjo in s tremi okni na cesto. Hlev se drži kot podaljšek hiše. Med sosednjimi hišami je ozko, dolgo dvorišče brez plotov in ograj; vsaka naslednja hiša pa je pomaknjena za nekaj metrov ven na cesto, menda zaradi sonca in zraka ter boljše vidljivosti. Vsa dolina je elektrificirana, večina vasi ima že napeljan vodovod. Tako dobi domačin in tujec nad vse ugoden vtis snažnosti in naprednosti ribniških vasi, kar je poleg elektrike, vodovoda in udobnih gostišč glavni pogoj tujskega prometa in letoviškarstva.

Planince pa vabita Velika in Mala gora s svojimi prepadnimi stenami in kraškimi jamami ter ledenicami: gori sta kot dva ogromna gorska zidova. Ribniška podružnica SPD, prav za prav njen delavni načelnik g. Janko Trošt, je iz Ribniške doline po gorah in vrhovih okrog nje markirala nad 30 planinskih poti. Najraje se planinci odzovejo visokemu klicu Svete Ane na Mali gori (939 m), kjer so pred

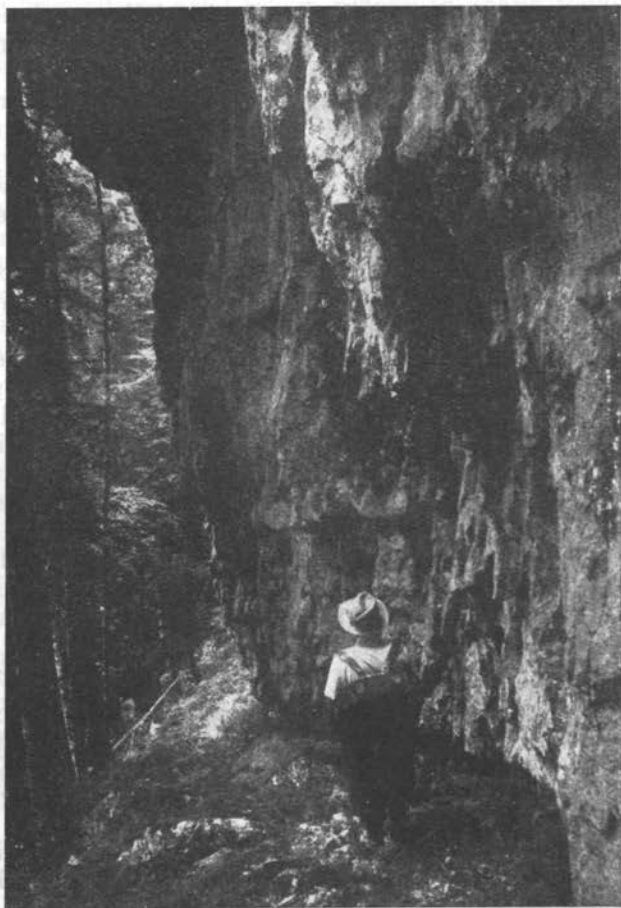

Foto
dr. A. Brilej

Pod »Stenami« na Veliki gori (Ribniški svatje)

stoletji plačani stražarji in tlačani noč in dan stražili ob pripravljene visoki kresni grmadi, da jo prižgo, čim zažari razgledno kresišče na Stojni nad Kočevjem. K Sv. Ani pride planinec po dveurni položni poti med mešanim gozdom ter stopi še deset minut na vrh Stene (964m), najvišji vrh Male gore. Prekrasen razgled s tega malega tisočaka! Vzhodna pobočja strmo prepadajo v Suho Krajino, kamor in pod katero se skrivnostno ženejo kraške ponikalnice iz Ribniške doline, da se zlijejo v tiho, zeleno Krko. Oko stopa po prelepih slovenskih tleh preko vse gričevnate Dolenjske, se zaustavi na Trdinovem vrhu na Gorjancih, na Kočevskem Rogu in gorovju, preko se dviga čarovniški Klek, hrvatski Gorski Kotar, iznad ribniške Velike gore pa samo vrh Snežnika; proti severu pa prosijo k modremu nebu visoki Julijci in Grintavci... Bliže pod nami je razprostrta vsa Ribniška dolina s svojimi polji, njivami in travniki, ogromnimi skladovnicami desk

in raznega lesa z obeh ribniških gor. Preko doline se leno vijugajo ponikalnice: Ribnica, Bistrica, Tržiščica in Rakitnica, da jih nato sprejmejo kraški požiralniki in vodijo skozi razrite podzemne struge, hodnike, prepadne jame, kajti Mala gora je vsa predrta in prevrtana v svoji notranjosti od številnih kraških jam. Res nedoumljivo je, da se toliko vode pretaka skrivno podzemeljsko; ob silnem deževju pa bruhaajo iz svojega osrčja še bruhalniki in požiralniki, da so vsa kraška polja spremenjena v jezera. Poplavam bo odpomogla že začeta velikopotezna regulacija ponikalnic in požiralnikov.

Kraške jame obeh ribniških gor so začeli sistematično preiskovati poganjalce ribniških amaterjev leta 1911. še ljubljanski jamarji. Imeli so vso potrebno jamarstvo opremo: vitle, železne lestvice, vrvi in acetilenke. Največja in gotovo najlepša ribniška jama je Žiglovica v višini 700 metrov blizu vrha Sv. Ane: sredi svetlega bukovega gozda zija do 20 metrov široko žrelo. Skozi lijakasto žrelo so se spustili na njeno dno in še globlje po rovu, zvitem kot ovnov rog, ter zmerili 94m globočine, čez 100m dolžine in 33m širine. Čudili so se prekrasnim sigastim stenam in skalam, sredi katere je prava bela kapelica: pred njo se je v deževju poganjal v zrak prirodni vodomet skoraj dva metra visoko. Po stenah je šumelo polno vodnih slapičev med vedno novimi oblikami; na tleh pa so ležale posigane vejice z belim lubjem in listi, kot bi bili iz mlečnobebe steklovine. Žal je ta prelepa jama Žiglovica dostopna le opremljenim jamarjem.

V bližini Grmade (887 m), na katero je markirana pot iz Ortneka, je prepad Jančja jama; pod Tisovcem je Mihajlova jama, v katero je pred desetletji padel kmet Mihajlo, ko je bil na bukev nad žrelom nastavil polhom past. Kmetje so ga čez nekaj dni sicer rešili, a je kmalu umrl. Poleg teh pa je še več malogorskih jam, ki prav tako niso dostopne, kakor njeni vrhovi ne!

Na zapadni strani Ribniške doline pa so se mogočno dvignila prepadna pobočja Velike gore, ki kar temni od zelenega gozda, kjer še ponekod gospodari narava sama po svojih silnih zakonih. Po njenih strminah vodi le malo planinskih potov in lovskih ter drvarskih stez; ceste peljejo mimo, le do romarske poti Nova Štifta se vijuga nova cesta po pobočju k cerkvi in njenim stoletnim lipam. Velika gora se širi iz Ribniške doline do Loškega potoka, jugovzhodno pa prehaja v Goteniško-kočevsko planoto. Najvišji vrh Velike gore, Turn je s 1253 metri, za Goteniškim Snežnikom menda drugi najvišji vrh Dolenjske. V bližini je Črni vrh s 1144 metri višine. Blizu Turna se dvigajo iznad gozda 80 metrov visoke Velike bele stene ali okameneli Ribniški svatje v dolžino več sto metrov ter Male bele stene. Oba ogromna zidova so raztrgali navpični žlebi kot dimniki. Ne daleč je Prepad, s trohnečimi debli zasuta kraška jama brez posebnih lepot, in Lintvernova jama — pri treh križih. Tudi Velika gora ima več raziskanih in neraziskanih ledenic in kraških jam v višini okrog 1000 m, kjer so še sredi poletja ledeni kapniki, ledene prižnice z visečimi svečami in s stalagmiti na tleh, ki so podobni izvotljenim kristalnim čašam. Pronicajoča topla voda in poletna toplina pa uničuje vse te ledene lepote in oblike, da padajo žvenketaje po malih jamskih lede-

nikih. Nad Travnikom pri Loškem potoku je znana Pavletova jama, kamor je nekoč vrgel pastir Pavle svojo pastiričko. Po velikogorskem gozdu pa še gospodarijo rjavi medvedje, ki se v jeseni večkrat spuste na Ribniške njive.

Sedaj je edino planinsko zavetišče na Travni gori, kamor vodita markirani poti: iz Ribnice dve uri, iz Sodražice pa eno in pol ure hoda. S Travnne gore pa vodi markacija skozi Loški potok na Prezid (4 ure), kjer se zveže s planinsko potjo HPD. Na Travno goro in Pšeničev vrh hite številni smučarji uživati prekrasna smučišča in terišča. Med Golim hribom (951 m) ter Kebljem (965 m) namerava ribniška podružnica SPD zgraditi zimsko planinsko postojanko, ki bo v veselje in skrb ribniških in sodražkih planincev in smučarjev, ljubiteljev snežnih poljan in zelenih ribniških gor.

Pavel Kunaver:

Gore in zvezde

Ako bi pred nas postavili ogromno prizmo iz gladko obrušenega marmorja, bi jo komaj geograf mogel imenovati goro, planinec pa bi ji to spoštovanje vzbujajoče ime gotovo odrekal, pa naj bi bila tudi 2000 m visoka. Goro imenujemo pač vsoto vseh mogočih pojavov, četudi jim je jedro silna gmota neke hribine, ki se iz ravnine ali planote dviga v višave. Toda zob časa je s svojimi dleti, mrazom in vročino, vodo in ledom, gubanjem zemeljske skorje in drugačnimi njenimi premiki vsako goro individualno zoblikoval in jo okrasil in razčlenil v stene in stenice, police in lašte, žlebove, kamine in grebene in najrazličnejše druge oblike, ki jim vsem tudi bujna domišljija planinca ne ve imena. In končno med vrhovi, ki jih na stotisoče moli iz zemeljske skorje v sinji zrak, tudi ne najdeš dveh popolnoma enakih. Toda vse to še vedno ni vse, kar je združeno v planinčevem pojmu »gora«. Tu sem spada v veliki meri rastlinstvo, ki se v najčudovitejših oblikah, barvah in tudi življenjskih pogojih javlja ravno na gorah. Dalje so tu planinske živali, ki so tudi nekaj neločljiv del gore. Je dalje tu še gorski človek in gorsko podnebje z vsemi posebnostmi in posledicami, ki posebno mogočno vplivajo na človeka, ustvarjajoč najrazličnejše pogoje. Saj te podnebne okoliščine povzročajo, da gore pokriva sneg in led, da grme z njih plazovi, da šume in grme v globokih soteskah silni hudourniki in visoki slapovi in da se končno gore zavijajo v tihe sive megle, ali divjajoče nevihte oblake, ali pa da se nad njimi razprostira temnomodro nebo. Kdo more prav bistveno ločiti, kaj vse resnično spada h gori in kaj ne? Kje je prava meja med naštetimi posebnostmi, ki nam dvigajo srca, ko se navdušujemo ob lepoti gorá? Težko je najti meje posebno danes, ko je moderna znanost nas same in vse stvarstvo na eni strani tako silovito razkosala v še neizmerno manjše delce kakor so atomi, a na drugi strani nas vse skupaj z gorami in z zemljo in soncem in vsem vsemirjem vred združila v

eno silovito harmonično enoto, sestavljeno iz sorodnih snovi in delcev v najrazličnejši stopnji razvoja.

Velikanski, vzvišen in pomirjujoč je ta občutek svetovne sorodnosti. Le škoda, da se ravno v današnji dobi množice tega ne zavedajo ter se tako izpostavljajo presilnemu duševnemu trpljenju. Dragoceni prosti čas, ki ga preživimo v planinah, moramo temeljito izrabiti, kajti gore nam nudijo še vse večje užitke, kakor se zavedamo. Zgodi se, da planinec, ko se odpočije na vrhu gore, izvleče iz žepa časopis in prežvakuje poročila o človeški podlosti tam doli v meglenih dolinah. Ali pa: črna noč dohiti hribolazca. Zvezde se užgejo na nebu, gore izgube barve in ga obdajajo kakor silne kulise. On pa pospeši korake, da bi čimprej prišel v varno koč, kjer pri topli peči še sedi nekaj planinskih tovarišev. Znojno čelo in obraz upira v tla; le od časa do časa mu oči iščejo lučke vodnice tam kje na vrhu, kjer stoji koč. In vendar se hvalimo, da smo ljudje edina bitja, ki imamo oči in obraz obrnjen kvišku.

Tako dela in hodi stotošče ljudi, mestnih ljudi, ki so izgubili stik s naravo. Razsvetljene ulice in svetla stanovanja so jim odvzela stik z največjim, z vesoljstvom. Šola se sicer trudi, da bi zopet navezala in našla stike med nami in našo najširšo domovino, vsemirjem, toda njene metode so včasih obupne in tu in tam mnogo več pokvarijo kakor koristijo. K meni je prihajala dolgo časa skupina mladih planincev in ob jasnih večerih smo skupaj občudovali lepote zvezdnega neba. Na planinskih izletih smo tudi ponoči uživali in vso zemsko in nebeško krasoto spojili v eno neskončno lepo harmonijo. Ko pa je v višjih razredih kosmografija postala obvezen predmet, so jeli bolj in bolj izostajati. Obiski so bili namenjeni le bolj planinskim razgovorom. Na moja vprašanja sem dobil porazne odgovore: Zvezde so se spojile s pojmom — »cvek«; na vprašanja mladih zvezdoznancev pa so prihajali tudi taki odgovori: »To te nič ne briga.« Nekateri so mi resignirano potožili: »Saj nam vse veselje ubijejo.« Če bi bilo planinstvo obvezen predmet, bi se mu najbrž ravno tako godilo... Toda kakšna škoda! Slavni Camille Flammarion pravi: »V življenju doživljamo divne ure, dragoceno veselje, nebeške užitke, nepopisno srečo. Toda med temi čudovitimi urami jih je le malo, ki vlijejo v našo dušo popolnejše zadovoljstvo, ki nas nagnejo k plemenitejšemu in višjemu mišljenju, kakor opazovanje zvezd v jasni noči. Ta opazovanja nas vodijo do največjih misterijev narode, k vprašanju po univerzalnem, večnem življenju; postavijo nas pred vprašanje po zadnji resnici, pred stvarjenje samo. Zemlja postane samo provinca Univerzuma, naši čuti in misli pa obljudujejo druge domovine v neskončnosti z nepoznanimi brati.«

Na gore hodimo, da se otreseno mestnih, človeških malenkosti. Lepota gorske narode nas dviga, napaja z nečim boljšim in višjim. Gore nas vežejo z ono veliko narodo, katere deli smo. V nas se budi na eni strani zavest, kako majhni da smo, na drugi strani pa občutek, da smo z vsem stvarstvom vendarle tako veliki in silni, da je škoda izgubljeni čas, misli in dejanja za premnogo malenkosti. Toda ti dobički gornika, vsi ti veličastni občutki se neizmerno pomnože, če združimo planinsko narodo z zvezdami. To je lažje mo-

goče, kakor si marsikdo misli in podzavestno mnogokateri od nas to tudi dela.

Od kod izvira vsa gorska priroda? Gore so del zemlje, ki je nekoč pripadala soncu, in sonce je bilo del kdo ve katere silne meglence! Silno sonce je pač zaostalo za nami. Mala zemlja ga je prehitela v ohlajanju in dobila oblike, ki bodo po bilijonih letih običajne tudi na soncu, seveda v mogočnejših izmerah. Kdo povzroča megle, viharje, dež in metež, jasno nebo, mraz in toploto na gorah, če ne sile, ki prihajajo od tam zunaj, izven zemlje!? Od kod lepota barv v planinah? Od sonca in njegove luči, ki razsvetljuje in barva gore, njih oblike, njih čudovita bitja, posebno planinske cvetlice. Ko oblak zakrije sonce, barve poblede. Ko se sonce skrrije za obzorje, ugasnejo popolnoma. Kaj vse zna sonce pričarati na gorah! Spomni se zgodnjega jutra na visokem vrhu! Preden sonce vzide, dobi nebo vse mavrične barve, doline pa ostanejo temne, modre, vijoličaste. Po vzhodu zarde gore in ožive tudi barve na zemlji. Čim više se vzpenja sonce, čim više smo mi sami v planinah in čim manj je dimaste zračne plasti med nami in soncem, te nam najbližje zvezde, tem lepše žare barve v njegovi milobi, luči in toploti. In zvečer je zopet nebo prekrasna paleta nebeskega mojstra, ki z zadnjimi žarki barva k njemu stremeče vrhove zemlje.

Če je planinec v temi hitel v koč, tega ob luninem svitu ni storil s tako vnemo. Luna, vnukinja sonca, daje temni strani zemlje svoj čar, ki mu človek posebno v gorah lahko podleže. Hladna je njena luč, a tem bolj skrivnostna, če prodira skozi tmino gorskega gozda, če se razteza preko gorskih pašnikov, če obliva strme vrhove in posebno, če se iskri v ledenih kristalih snega na gorskih pobočjih.

Nikar ne hiti dalje, če te je objela temna noč in je nad tabo razpeto jasno nebo! V dolinah zrak nikdar ni tako čist kakor tam gori, kjer si visoko nad prahom in meglami, kjer je zrak že tako redek, da se izgubi mnogo, mnogo manj žarkov, ki prihajajo iz neskončnih dalj. Posebno velja to za zimo, ko je zrak tako čudovito prečiščen. Koliko več zvezd boš opazil na planinskem nebu, koliko mirneje gore na nebu tam gori. Če zreš na planinah v temno nebo, boš lažje zaslutil strašne dalje, ki nas telesno ločijo od njih, ker med nami in njimi ni kalnega dolinskega zračnega morja, po katerem moramo brodirati večino svojega življenja.

Kroženje zemlje okoli njene osi nam menjava ozvezdja od večera do jutra; kroženje zemlje okoli sonca nam pošilja vsak mesec nova ozvezdja preko vzhodnega obzorja. Vsa ta ozvezdja pa so jasnejša in lepša v planinah. Tudi jih obsežeš tam mnogo več, ker razsvetljava mesta, dimast zrak in megle nad obzorjem v planinskem zraku ne motijo in so tam zvezde tudi že blizu horizonta še vedno svetle, dočim v dolinah v enaki višini mnogokrat že v mrču ugasnejo. Tako se v gorah čutiš vse bolj povezanega z onimi daljnimi sonci, z vsemi milijoni in bilijoni, ki tvorijo posamezna ozvezdja, kopicice, galaktična osvetlja, in vedno večje edinice našega vseмирja, in končno s teboj, ki si tako malo neogljeno bitje, eno silovito vseмирsko enoto, ktere končne velikosti še vedno niti zaslutiti ne moremo, četudi nam segajo daljno-

gledi do meglenic, oddaljenih od nas četrtno milijarde svetlobnih let in naši računi še tisočkrat dalj. Na zemlji je res naša fantazija bujnejša kakor dogodki in reči okoli nas; vsemirje pa nas preseneča s predmeti, ki jim najbujnejša človeška domišljija ni kos.

Zato, misleči planinec, ki si z vsemirjem vendarle eno, zagleje se v planinah večkrat v zvezdnato nebo. Zapusti včasih kočo in njeno toplo peč. Zavij se v odejo in vsedi se na skalo ter daj svojim očem in mislim, da potujejo v neskončnost.

Svoje trudno telo si privlekel v višave, da bi se telesno in duševno okrepil. Zato ne čakaj samo na sončni dan, ampak, da tudi zvezdnato planinsko nebo po svoje vpliva na telo. Pri tem se ti bodo porajale misli, ki bodo lepe, dobre in plodovite za tvoje nadaljnje življenje v dolinah, za tvoje duševno in telesno zdravje. Morda bo marsikdo neverno zmajal z glavo pri teh besedah. Pa poslušajmo, kaj pravi o opazovanju zvezd v gorah Francis Younghausband. Pod Himalajo je bil rojen. Po značaju trezen, hladen Anglež, je v marsikaterem oziru s svojimi številnimi pohodi v Himalajo, kartografiranjem i. dr. tako rekoč otvoril planinsko udejstvovanje v tem velegorju. Prebil je, v svoji spalni vreči ležeč, premnogo noči izven šotora nalašč zato, da je svoj prosti čas posvetil zvezdam. On pravi:

»Prvi in neposredni vtis, ki ga napravi na planinskega romarja opazovanje gora in zvezd, je občudovanje in spoštovanje. Če se mu nato ponudi prilika, da v tihoti premišljuje o svojih osebnih odnosih do sveta in razmišlja o rečeh do njihove poslednje analize, tedaj bo težko prišel do drugega zaključka, kakor da so gore in zvezde zunanji pojav iste božanske osebnosti, ki se javlja tudi v njegovi notranjosti, če namreč stremi za tem, da bi bil čist in vzvišen ravno tako kakor gore in miren in trden kakor zvezde...

Če bo čutil, da mu zvezde in gore dvigujejo dušo v največje daljave, bo ugotovil, da se vedno bolj pogloblja v duha njihovega bistva. Tedaj pride za enega izmed deset tisoč romarjev dan, v katerem začuti, kakor da so izginile ovire njegovega lastnega bitja in da ga prejšinja prekipevajoči tok stvarstva. Duh stvarstva ga bo malone porazil in prevzel tako neodoljivo, da se bo mogel komaj v svojih mejah vzdržati. Toda nikdar pozneje ne bo občutek za resnico, popolnost in popolno vdanost v njem večji kakor tedaj.

Tedaj bo njegova duša popolnoma zadovoljna... Žar njegovega strastnega razburjenja bo vžgal v njem vseobjemajočo ljubezen do sveta...«

Svet je lep in krasen in vreden naše ljubezni in občudovanja. Kljub vsemu, kar je človek strašnega povzročil na zemlji, je vredno živeti in spoznavati vse stvarstvo, ki je tako prenapolnjeno z lepoto in čudeži. Treba se je le otresti malenkosti, bridke sedanjosti in se zavedeti, da je vse to, kar doživljamo, le neizmerno kratek trenutek v neizmernem obsegu časa in ravno tako neizmerno majhen prostorček, kjer se vse to vrši, le drobec v brezmejni neskončnosti stvarstva. Do te zavesti pa nas najlepše privede združeno opazovanje gora in zvezd.

Obzor in društvene vesti

Ivan Bučer: Koča na Robu (založba Viharnik)

Pisatelj se je s svojim romanom »Čez steno« pred leti prvič lepo uveljavil v slovenski planinski literaturi. S svojim drugim velikim delom, ki ga tu razmotrivamo, je upravičil nade, ki nam jih je tedaj vzbudil. »Vivat sequens« je napisal dr. Josip Tominšek na koncu ocene v Planinskem Vestniku 1934. Sequens »Koča na robu« je presegel naša pričakovanja. Ljubezen do gorá, njihovih lepôt in grozot diha iz vsake besede. Posvetilo, ki je kakor moto za vso bogato vsebino, stoji na čelu knjige: »Vam vsem, ki ste v tovarštvu doživljali človeka, in tebi, Klement Jug, ki si nam od 11. avgusta 1924. mrtev živ vodnik.« Zares naša povest deloma obravnava isto zgodbo (seveda nekoliko prikrojeno in tudi drugače zaključeno), kakor jo je doživljal Klement Jug sam, vsaj kolikor moremo posneti iz njegove zapuščine in v kolikor je osvetlil nepoznane strani Jugovega življenja in duševnega razpoloženja dr. Vladimir Bartol.

Vsebina romana je ljubezenska. Problem je pisatelju isti kakor v njegovem prvem delu: kako uravnovesiti razmerje med goro in ženo in kakšno življenjsko družico naj si izberejo gorniki, da bodo ostali tudi kot zakonski možje zvesti svojim gorskim višinam. V treh smereh se pisatelju razvije to pereče vprašanje, v treh smereh s tremi junaki, od katerih ima vsak svoj odnos do življenja in posebej do našega problema. Vsak doživlja svojo zgodbo, ki teče vzporedno z drugima dvema. Najprej srečamo Štefana, ki je dober gornik, toda precej čustven in mehak značaj, dovteten za lepoto pevke Romée, ki stopi v njegovo življenje kot silna in neodoljiva ljubezen. Potem je tu Peter, zvest tovariš in svetel značaj, človek »kakor luč v mračni noči«, ki za ženske ne mara in kateremu so gore vse. Tretji, Mihol, je podoba Juga. V gorah se žene od stene do stene, od strmine do strmine, obdarjen z izrednimi gornišskimi zmožnostmi, v boli nad nezvestobo svojega bivšega dekleta, ki je po čudnem naključju ravno tista Romée, katera vnema srce Štefanu.

Čeprav je Mihol tisti, čigar usoda se v romanu najbolje razreši, ker si namreč pridobi za družico zvesto, umevajoče dekle, ni jedro romana v Miholovi spreobrnitvi iz mrkega in hladnega misleca v dovtetnejšega, popolnejšega človeka, temveč v borbi, ki se vrši v Štefanu od kraja do konca, v boju med goro in ženo. Psihološko pravilno zajeta dilema, ki je resnična in venomer se ponavljajoča v življenju, se končno v hudi nesreči pod plazom odloči v prid Romée: Štefan ostane za vselej pri njej v dolini. Petra pa, ki si je izbral za ljubico gôro, gora vzame k sebi. Pri tisti nesreči omahne v smrt, do kraja zvest svojim svetlim vrhovom. Med to dejanje je vpleten zanimiv folklorni motiv, ki je vsebinsko tesno povezan s povestjo, namreč pripovedka o »Srebrnokrilcu«, ki jo Mihol pripoveduje tovarišema, ko visoko v steni prenočujejo med nebom in zemljo. Ta ljudska bajka, ki jo je pisatelj zbral iz razmetanih odlomkov v Gozdu, se glasi visoko v skalah iz ust divjega Mihola kakor svareč opomin Štefanu, ki tedaj že omahuje k Romée, in kakor prerokba Miholu samemu, ki si nedolgo zatem pridobi zvesto dekliško srce, ki ga ne ovira v njegovem gornškem udejstovanju.

Kratko navedena vsebina je raztegnjena v poglavja, ki si z veliko spretnostjo prevzemajo dejanje in ga slikajo tako zanimivo, da knjige ne moreš zlepa odložiti. Najprej te prevzamejo živi opisi gorá. Pred očmi nam vstajajo skalnate gmote, snežene strmine in preleste gorskih gozdov. Nedvomno je knjiga eden od najlepših

čustvenih opisov gorskega sveta, zlasti poletnega in zimskega. Žal se pisatelj ne dotakne jeseni, dasi bi bil ta letni čas s svojo mikavnostjo še prav posebno vabljiv za tako spretno pero. Z izrazi se je Bučer izredno obogatil. Marsikatera kremenita beseda spominja na Režka (Svet med Grintavci), pa tudi na Gregorina (V borbi za goro, prevodi). Prav je, da se jezikovno bogastvo, ki ga ta ali oni planinski pisatelj uspešno uvede v književni jezik, začne splošno uporabljati.

Bučer ima o gorniškem udejstvovanju svoje posebne misli, ki jih izraža s Petrovimi besedami. Na vprašanje, čemu plezanje, dobro odgovarja: »Zato kakor vse drugo v življenju. Zato kakor ples, glasba, slikarstvo in umetnost... potrditev življenja.« Pri teh pametnih in jasnih besedah pa ni pisatelj docela pravičen Roméi. Ona se umakne v svoj svet umetnosti, torej tudi v »potrditev življenja«. Zaradi slave in puhlih priznanj? Ne verjamem, da se je kdaj umetnica, kakor slika pisatelj Roméo, posvetila umetnosti samo zaradi takih bornih, minljivih stvari. Tudi k umetnosti žene človeka neka notranja nuja, ki je vsaj tako silna kakor tista, ki nas vleče v gore. Umetnost je eno od redkih udejstvanj, kjer si človek najde utehe kakor v gorah. Vprašanje velikih duš in ozkih src pa se ne sme načenjati zgolj z gorništvom in dolinstvom. Eno ne izključuje drugega. Tu in tam so veliki in majhni ljudje. Zato bi nas tembolj zanimalo, kako so reševali junaki našega romana življenje v dolini. Saj se niso mogli izogniti težavam. Res, da bi roman, če bi obravnaval še taka vprašanja, ne bil strogo planinski, toda odpiral bi širši pogled v življenje, ker bi ga globlje zajemal. Kajti nehote se nam vsiljuje misel: kako neki so živeli ti fantje v dolinah? Ali so mogli tako brezskrbno hoditi po gorah brez posebnih skrbi za obstoj, ki v romanu še omenjene niso? Zato moramo biti pravični vsem in na vse strani, saj tudi tisti, ki v dolini žive svoji dolžnosti, niso vselej le blede dolinci. Junaštva, zahtevajoča vseh moči srca in volje, so večkrat tudi v dolini potrebna. Res je, da je obzorje v gorah širše in da pogled seže dlje. Smisel gorništva pa ne more biti v gorništvu samem. V tem ima Štefan prav in ne Peter. Ljudje, ki beže iz življenja v gore in se zapirajo pred dolino, ker je grda, ne bodo nikoli stali trdno v življenjski borbi, če se ne bodo vračali vanjo z izkustvi iz gorá. Plezanje ne more biti življenjski namen, čeprav nam izpolnjuje tolikšen del življenja. Plezanje naj nas samo utrjuje za življenje, ki je za marsikoga največji in najtrši problem. Ravno zato, da življenje ne postane brezpomembno (kakor ga je dostikrat ožigosal Jug) in zato, da postavimo tudi v dolini med svojim narodom in v svojem krogu celega moža, zato hodimo v gore. Mestni prah in nadloge, ozkosrčnost in zavist in vse druge temne lastnosti, ki so doma v dolinah, nimajo prostora v gorah. Tja hodimo po velikodušnost, po tovariško zvestobo, utrjevat si voljo in čistit si srce. Iz trde gorske šole se vračamo v dolino, kjer z večjimi upi zasadiamo veslo v morje življenja. Ni vsakemu dano, da bi živel v pomembnem poklicu, ki bi zadovoljeval vse duševne zmožnosti in hotenja. Veselimo se, da se dvignejo v gore predvsem tisti, ki čepe pri nezanimivem delu v tovarnah, trgovinah, pisarnah. Tako prevzetni in krivični pa ne smemo biti, da bi kar vse ostale dolince gledali postrani, ker oni še niso spoznali veličastja planin, kakor je bilo to dano nam. Največja dobrota visokih gorá je ravno ta, da človeka prekujejo. Postajamo močnejši, včasih brezobzirnejši, toda znamo ločiti pleve od zrna, pravico od krivice.

Odlčno so v romanu prikazane manjše vloge: Boter, ki ga vsi dobro poznamo in s katerim je uvedena v literaturo ena od zanimivih značilnih oseb našega povojnega planinstva; potem Centov in njegova družba, ki se tako klavirno obnaša in nazadnje tako imenitno izkaže. Okrog glavnih oseb bi bilo lahko nanizaneга nekaj več dejanja, ki bi kazalo njihov značaj, ter manj pisateljevega opisovanja.

Zlasti Petrova slika je v tem oziru nekoliko zanemarjena, dasi iz opisa dobro čutimo, kakšen pošten in kremenit človek je. Nekoliko premalo je očrtana tudi Julička. Vseskozi stoji ob strani, skoraj ji ne posvečamo nobene pozornosti, na koncu se pa iz dekliča oglasi žena in postane družica velikega Mihola. Nekoliko pre naglo, brez prave priprave.

Zaključek romana je obenem njegov višek. Mir v Miholu lije iz njega v besede in dejanja, če so še tako drzna gori v divji trikotni steni. Pogovor z umrlim Petrom je prelepa slika tovariša, zvestega preko groba, govorečega od srca k srcu. Vsem, ki smo doživljali tovariša v steni med življenjem in smrtjo, je ta pogovor visoko nad brezni v skalni duplini kakor tiha, presunljiva beseda, ob kateri se zgane vse, kar je dobrega v nas.

Opise plezalnih prizorov moremo uvrstiti med najboljše, kar jih premore naša planinska literatura. Sicer ni še nihče prekosil opisa divjega Martina v »Belem macesnu« (Juš Kozak), ki je v Kalcah plezal tisto divjo steno. Vendar vemo: tisto tam je bilo naravno plezanje močnega in pogumnega divjega lovca, današnji čitatelj pa pričakuje in zahteva takisto močnega opisa modernega plezanja v težki steni. Vse, kar je bilo takega ustvarjenega, zaenkrat zaostaja za Bučerjem, razen edinstvenega opisa Debeljakove o nesreči v Triglavski steni. Mojrsko je Bučer obdelal Miholov padeč. Brez ozira na dejanske možnosti in vzdržljivosti vrvi in drugih tehničnih vprašanj, ki vsa skupaj niso tako zelo važna, je prikaz silne napetosti pred padcem in po padcu vreden velikega pisatelja.

Na njegovi težki poti želimo Bučerju vso srečo. Prvi njegov roman je zajel le ozek krog čitateljev. Drugo njegovo delo je vzradovalo skoraj vse slovenske planince. Z radostjo se nadejamo naslednjega, ki nam bo, tako upamo, dalo novega veselja in utehe, ko nas bo vodilo s pisateljevo čudovito besedo v večno lepi, resni in vsega človeka zahtevajoči gorski svet.

Knjiga je lično opremljena (Jeločnik Albert). Ovitek, ki prikazuje malo znani pogled na Kotovo špico izpod Slemena, je izdelal Finžgar Vilko. Risbe Zmagoslava Snoja po izrazu zaostajajo za besedilom. Slika Srebrnokrilca je fantastična. Ona na glaviču je zaradi pretiranega ognjenega sija neresnična, dobra pa je podoba viharnika v megli.

Lipovšek Marijan.

Piero Ghiglione: Moji vzponi v petih celinah (Le mie scalate nei cinque continenti). Založba Ulrico Hoepli, Milano, 1942.

Obseg te knjige nas že opozarja, da se nam ž njo predstavlja eden najstrastnejših in najuspešnejših alpinistov sveta. Na 670 straneh, ki jih krasi in ponazarja 260 avtorjevih lastnih, večinoma odličnih fotografskih posnetkov in 25 topografskih kart, nam pripoveduje pisatelj o svojih številnih planinskih podvigih. Zanimivo je, da so bile vse te ture, razen prve, ki ga je vodila v Kavkaz (Kazbek, 1913), izvršene v zadnjih osmih letih, točneje od l. 1933 do l. 1941. Piero Ghiglione je svetovni potnik in ekstenziven alpinist največjega formata, kajti želja po alpinističnih avanturah ga je gnala v vedno nove predele naše zemlje. Gotovo ga ni živčnega gornika, pa tudi iz zgodovine alpinizma mi ni znan nobeden, ki bi bil v tako kratki dobi prehodil toliko gora in preplezal toliko sten na vseh koncih sveta. Sledimo nekoliko njegovim potom: Leta 1933 se v avgustu udejstvuje v Pirenejih, toda že v oktobru pleza po vzhodni steni Ben Nevisa na Škotskem.¹ V marcu naslednjega leta (1934) ga spremljamo po

¹ Gora, v kateri imamo tudi Slovenci prvenstveno smer. Glej »Plan. Vestnik« 1937, str. 278: M. M. Debelakova, Ben Nevis.

Južni Ameriki, kjer naskoči in zavzame 7035 metrov visoko Aconcagua, najvišji vrh obeh Amerik. V avgustu istega leta sodeluje pri rusko-nemško-italijanski odpravi na Himalajo ter osvoji dva sedemtisočaka (Golden Throne 7321 metrov, kjer si pribori svetovno prvenstvo glede višine, dosežene na smučeh, in Queens Mary Peak, 7422 metrov, po vrstnem redu peti najvišji vrh sveta, ki je nanj stopila človeška noga). Leta 1935 spomladi se sprehaja na smučeh po zasneženih vrhovih Norveške, v juliju pleza skupno s špansko-katalonskimi gorniki po skalah Monserrata, nadaljuje v avgustu svoje vzpone po severo-španskih Dolomitih, a se koncem tega meseca že udeleži v najtežjih stenah v Kaisergerbirge (Predigtstul (2115 m), zapadna in Fleischbank (2187 m), vzhodna stena). Seveda se zmagovito pomeri tudi s slovito jugozapadno steno Totenkirchla (2193). Sledijo težki in najtežji plezalni vsponi v Karwendelu in v Wettersteinu. V poletju l. 1936 ga srečamo v Bolgariji, seveda na Musalà, a tudi v črnih stenah Maljovice, mimogrede pa se nekoliko pomudi pri Lakotniku ter obiše tu šolo bolgarskih skalašev (Černata skala). Nato ga vodi neugnana želja po novih gorniških doživljajih v Karpate in v Tatro, kjer ga spremlja kljub teži let vedno mladostni predsednik kluba češkoslovaških alpistov, g. Pilat. Leta 1937 je na vrsti Afrika. V letalu hiti preko Sudana v Gjubo, Najrobi in se vzpne na Kilimandžaro (6010 m), najvišji vrh »črnega kontinenta«, kjer se smuča v višini 6000 m, takoj nato pa že pleza v težavnih stenah Mawenzija in Kenije. Februarja 1937 je še v Afriki, v marcu pa ga že vprega severnih jelenov pri 40° mraza nosi po Laponski, v juniju pleza po Korziki, v juliju je zopet v Pirenejih, pa tudi že na ledenih gorah Lofotov in na Spitzbergh ter više od 80° vzporednika. Proti koncu leta pleza v zapadni Norveški, v švicarskih stenah, v francoski plezalni šoli v Fontainebleau in z angleškimi skalaši v Langdalu. V decembru istega leta (1937) sedi v aeroplanu in leti preko Sahare in Čadskega jezera v Ekvatorsko Afriko, se prebija skozi džunglo Belgijskega Konga, obiše pigmejce ter se po novem letu 1938 vzpenja na »Lunine gore« ali Ruwenzori (P. Margherita 5125 m), odtod pa potuje preko Tanganjike k izvirom Konga, v Transvaal in v Kaplandijo, sledeč svojemu neumornemu stremljenju po spoznavanju novih krajev in zlasti — gora.

Ista želja ga nosi že naslednje leto v Siam, na otok Javo, kjer se vzpenja na tamkajšnje ognjenike, na Bali, kjer ga zlasti zanima prebivalstvo in folklor, ogleduje si divji Borneo in skrivnostno Sumatro, se prepelje na Japonsko, kjer pleza po gorovju Hotaka in se seveda vzpne tudi na sveto goro Fujijama, prodre prav v odljudno Formoso itd. Sledeča poglavja obravnavajo potovanje po Avstraliji, ki jo pisatelj križem kražem prepotuje v aeroplanu, se pomeri z novozelandskimi gorskimi orjaki, se pomudi na otokih Polinezije ter se pozimi povzpne na 4209 m visoko Mauna Rea na Havajskem otočju. Obilna je žetev l. 1939, ko se Ghiglione smuča v Kaliforniji, obiše Madejro in kanarske otoke (Gran Pico di Tenerifa) ter se dalje časa ukvarja v Andih s šesttisočaki. (Chimborazo 6318 m, Illmani 6540 m etc.) Polagoma se prebije prav do Patagonskih gora. Knjiga se zaključuje s poglavji, ki opisujejo južnošpanske gore, plezalne ture v Albanjskih Alpah, v Šar planini (severna stena Kobilice 2526 m) ter v epirskih gorah (1940). Prav na koncu je pridal avtor še mal slovarček raznih, popotniku in zlasti gorniku potrebnih izrazov v 5 jezikih, primerjalno tabelo med metri in čevlji ter glavno bibliografijo gora in pogorij, ki jih v knjigi obravnava.

Nalašč smo navedli malo podrobneje nenavadno številne vzpone in potovanja tega moža, ki se zdi, da ga nemirna kri gornika venomer goni širom sveta.

Ghiglione je človek, ki so mu gore in popotništvo cilj in vsebina življenja, v njegovi osebi je v srečni harmoniji združena materialna neodvisnost s silnim nagnenjem, ki se lahko prosto izživlja, uporabljajoč v plemenite namene vse moderne pripomočke in od usode mu dane možnosti.

Bogato vsebino knjige, kjer se kakor v kaleidoskopu vrste pestri prizori in slike z vseh koncev sveta, poživilja živahni način pisateljevega pripovedovanja, ki v zgoščenem, ne prav lahkem jeziku in slogu prijetno in duhovito kramlja o svojih doživljajih. V časih, ko pred tegobami sedanosti radi zbežimo v območje knjige, nas Ghiglione preseneča in razveseljuje s pripovedovanjem o svojih smelih gornjskih dejanjih in nam nudi živo predstavo o gorah, ljudeh in pokrajinah, ki jih je le redkokateremu izvoljencu dano videti in spoznati. A. B.

Dr. Josip Tominšek, sedemdesetletnik. Dr. Josip Tominšek, dolgoletni urednik »Planinskega vestnika«, je dne 4. marca 1942 dopolnil sedemdeseto leto svojega življenja. Vpliv urednika dr. Jos. Tominška na razvoj in razmah »Plan. vestnika« in kulturnega dela v slovenskem planinstvu sploh je bil tako izredno obsežen in pomemben, da ga bomo mogli ugotoviti in dostojno oceniti le z obširnejšo razpravo, ki jo bomo ob primerni priliki priobčili. Za danes se omejujemo na iskrene čestitke, ki jih zaslužnemu jubilanu sporočamo v imenu slovenskih planincev, uredništva in čitalcev »Planinskega vestnika« z željo, naj nam bo še dolga leta ohranjen svež, čil in dejaven.

† **Dr. Alojzij Merhar**, pod imenom Silvin Sardenko znani slovenski pesnik, je umrl dne 21. februarja 1942. — Njegovo umetniško delo, zlasti njegove pesnitve, med katerimi je vidno mesto zavzemala religiozna lirika, mu je zagotovilo trajno mesto v zgodovini slovenskega slovstva. Dr. Merhar je zadnja leta posvečal mnogo pažnje slovenskemu planinstvu ter zlasti pozorno zasledoval inozemsko udejstvovanje naših gornikov in opise njihovih podvigov v »Plan. vestniku«. Tako je kot epilog k švicarski številki našega glasila priobčil razmišljanja o idealizmu naših planincev (Pl. V. 1937, str. 169), v prihodnjem letniku (1938, Str. 261) pa je objavil svoja naziranja o odnosih med vero in gorništvom v članku »Alpinistika v živi krščanski etiki«. Njegov planinsko dramatski prizor »Stvarnica v Sloveniji« pa je kot njegov edini pesniški proizvod izšel v »Plan. vestniku« l. 1933. Poleg navedenega je objavil še nekaj drobnejših prispevkov, tako »Cerovec pod Bočem« (l. 1934), l. 1936 članek »O Kostrivnici s pokrajino« in l. 1938 »Obrobne opombe k planinski spovedi«, kjer se zlasti pohvalno izraža o društvenem delu SPD. — Svoj zadnji spis, pokrajinsko-zgodovinski prikaz Žalostne gore, je nekaj tednov pred svojo smrtjo izročil uredništvu; izšel bo v eni prihodnjih številok. — Naj v miru počiva pesnik Silvin Sardenko, ki je z živo simpatijo in s spodbudno besedo spremljal delo in nehanje slovenskih planincev. A. B.

† **Anton Šušteršič.** — Dne 12. aprila je na svojem domu v Ljubljani mirno izdihnil mož, dobro znan vsem starejšim planincem, trgovec Anton Šušteršič, bivši blagajnik Mestne hranilnice. Pokojnik je bil ves čas zvest član SPD, od l. 1905 odbornik, od l. 1907, po odhodu dr. Vl. Foersterja, blagajnik do l. 1917. Z veliko vnemo je kot gospodar skrbel za kočo v Kamniški Bistrici; v domu na Kredarici je dal opremiti svojo, t. j. Šušteršičevo sobo. Prehobil je malone vse naše planine ne zgolj kot športnik, temveč kot iskren ljubitelj prirode. Bil je eden prvih naših fotistov, ki ga je v to lepo amatersko stroko uvedel pok. Bogumil Brinšek. Slike njegove kamere, zlasti pokrajinske, pričajo o odličnem umetniškem okusu v izbiranju motivov. Njegova trgovina je bila pravcata zbirka

umetniško uspelih razglednic značke Emte (= M. Tičar). Tako je blagi pokojnik posredno mnogo storil za spoznavanje krasot naše domovine in za povzdigo turisticke in tujškega prometa. V zgodovini našega planinstva mu ostane časten in trajen spomin.

J. W.

Der Bergsteiger. Dasi je ta vodilna nemška alpinistična revija mnogo skromnejša po opremi, vsebini in obsegu kot je bila v predvojni dobi, vendar še vedno prinaša zanimive članke. V letošnjem januarškem zvezku objavlja na pr. Dr. Hubert Hager spis »Zimski vzpon na Gran Sasso d'Italia«, ki obrača našo pozornost na najvišji vrh Apeninov in njegove neskončne snežne poljane, znane pod imenom Campo Imperatore, kamor se do višine 2300 m smučar lahko potegne z vzpenjačo. Norbert Keussen razpravlja »o muzikalnem doživljanju visokih gora« ter opisuje »naravni orkester in njega divjo igro ob priliki viharja«. — Rudolf Bardovej nas vodi (str. 133) na Horsundtint (1431 m), v večni led vkovani vrh na Spitzberghih, ki ga je prvenstveno zavzel gorniški odsek nemške spitzberške ekspedicije v l. 1938. — Dr. Werner Groß nam oživlja spomine na vrhove bolgarskih planin: Kutelo, El Tepe v Pirinu in Musala v Rili. — O novih vzponih v Beli Kordiljeri (Peru) poroča prof. dr. Kinzl. Članek je le odlomek večje razprave, ki bo objavljena v Zeitschrift za l. 1941; obravnava prvenstvene vzpone nemške andske odprave iz l. 1939/40, tekom katere so se udeleženci povzpeli na 7 šestisočakov (Hualcan 6150 m), Huaskaran (6555 m), Tokliaraju (6060 m) itd.

Consociazione Turistica Italiana (Italijanska tujkoprometna zveza — nekdanji Touring Club) izdaja razkošno ilustrirano revijo »Le vie d'Italia«, ki ima namen pospeševati predvsem notranji turizem. Revija prinaša tudi za planince zanimive sestavke, zlasti pa je posvečena turističnim, umetniškim in zgodovinskim znamenitostim Italije. Uvodoma ima vsak sešitek pregled vseh novosti na polju turizma, ciklo-mototurizma itd., nakar slede razni članki, v katerih se obravnavajo aktualni dogodki in pereči problemi sodobnosti. Tu naj le na kratko opozorimo na nekatere članke, ki so izšli v letošnjih zvezkih (jan.—april 1942): Kako je nastalo veliko smučarsko središče (obrnava zimskošportno ureditev doline Valle delle Pozze blizu Abetone, kjer je bil v ta namen sezidan hotel za 200 oseb). — Pokrajine in lovi Puccinija (Massaciuccoli — Torre del Lago). Vojna v Pacifiku (geografsko-zgodovinsko gospodarski oris tihomorskih otokov, kjer se sedaj odigravajo borbe med Angleži, Amerikanci in Japonci). V članku »Romantična turistika« se opisuje pomanjkljivost opreme in priprav pri prvenstvenih vzponih na Mont Blanc, Matterhorn itd. — Sokoli Črne gore. (Ob dvajsetletnici smrti kralja Nikole I. piše Gjika Bobich o »zemlji junakov in pesnikov«, nje zgodovini in pokrajinskih lepotah. Članek krasé mnogoštevilni izbrani posnetki črnogorskih gorá, zlasti Komov, Durmitorja, Rumije in podobe noš in tipičnih predstavitev prebivalstva.

Končno naj omenimo še v majski številki 1942 objavljeni članek: Rožnik, sprehajališče Ljubljčanov, v katerem avtor P. G. Colombi opisuje gozdno pot na Rožnik, cerkev in gostilno ter omenja bivanje Iv. Cankarja na Rožniku in neka mesta iz knjige »Moje življenje«, ki vsebujejo prizore z Rožnika. Več znanih slik dobro prikazuje to priljubljeno ljubljansko izletno točko.

A. B.

Čenjene naročnike obveščamo, da je bil obseg posamezne številke Planinskega Vestnika po odredbi oblasti zaradi štednje s papirjem zmanjšan na dvanajst strani. Pričujoča trojna številka obsega torej 36 strani, pri čemer so vštet tudi inserati in platnice.

**Priporočamo planincem sledeče obrate, podjetja, trgovine
in gostilne, ki oglašajo v »Planinskem Vestniku«**

<p>Bufet »Marica« — Meserko Ljubljana, Tyrševa c. 178</p>	<p>Gostilna Franc Kregar Ljubljana-Štepanja vas, Litijska 28 Vrt, prostor za balinanje</p>
<p>Windischer Josip ml., hotel Novo mesto, Zagrebška c. 2 Sobe za tujce, prvovrstna oskrba</p>	<p>Restavracija Domicelj Rakek</p>
<p>Restavracija »pri Šestici« Ljubljana, Tyrševa c. 8 Točna in solidna postrežba</p>	<p>Gostilna Ivan Fajdiga Sodražica 50</p>
<p>»Bavarski dvor« Ljubljana, Tyrševa c. 31 Vrt, točna postrežba</p>	<p>Gostilna Miloš Benčina Stari trg Vrt, klavir, prostor za balinanje</p>
<p>Gostilna Hubad Joško Ljubljana, Pred škofijo 18 Točna postrežba</p>	<p>Gostilna Zofija Lenarčič Nova vas pri Rakeku</p>
<p>Bahar Matija avto-moto materijal Ljubljana, Gosposvetska c. 3</p>	<p>Gostilna Franc Muha Horjul</p>
<p>Gostilna »Činkole« Lauter Joško Ljubljana, Poljanska c. 21</p>	<p>Gostilna Bulc, Mirna Senčnat vrt, prostor za balinanje, biljard</p>
<p>Gostilna »Pod skalo« Ljubljana, Gosposka ul. 19 Lepi lokali, vrt, izborna vina</p>	<p>Fr. Kham delikatese, specerija, bufet Ljubljana, Kongresni trg 8</p>

Naročajte male oglase, ki opozarjajo turiste na Vaše podjetje

OPTIK

Zajc

LJUBLJANA
prehod nebotičnika

Manufaktura

FABIANI & JURJOVEC

LJUBLJANA

Stritarjeva ulica šte. 5

BUCIK TONE

prodaja sadje,

zelenjavo, konzerve itd.

LJUBLJANA, BLEIWEISOVA CESTA 8 (PRI ŠESTICI)

*

Nihče naj ne bo brez
PRAŠKE DOMAČE MASTI,
ki čisti in zdravi rane.
Dobite jo v vseh lekarnah.

*

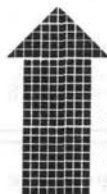
IVAN DEU

restavracija
prenočišča

MOKRONOG

B. Kolb & Predalič

Sportne in turistične
potrebščine,
oprtniki, vetrni
jopiči, plašči itd.

LJUBLJANA
Kongresni trg šte. 4

Velika izbira
pijač

Avtomatični
bife

RIO

Ljubljana, Šelenburgova 4

*Pisalni stroj, pisarniške
potrebnosti, nalivno pero*

si nabavite pri
našem članu

Baraga Ludv.
Ljubljana, Nebotičnik

NARODNA TISKARNA D. D.

LJUBLJANA, PUCCINIJEVA 5

izvršuje različne moderne tiskovine
okusno, solidno in po zmernih cenah

Tel. 31-22 do 31-27 — Poštni ček, račun v Ljubljani št. 10.534

DEŽNIKI

NA MALO
NA VELIKO

Ustanovljeno leta 1889

L. MIKUŽ

Ljubljana, Mestni trg 15

Telefon 22-82

Restoracija in veletrgovina z vinom

PETER STEPIČ, LASTNIK MIRKO STEPIČ

LJUBLJANA VII, TRŽNA ULICA 6

TELEFON INTERURBAN 21-71

*priporoča svojo veliko zalogo vina najboljše
kakovosti po nizkih cenah.*

TKANINE

ZA OBLEKO, PERILO ITD.
KUPUJTE PRI TVRDKI

Novak Ljubljana

EN GROS

EN DETAIL

ŠUMI

tovarna bonbonov in peciva

LJUBLJANA